Масса а мехкашкара пролетараш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО
свет

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГІалгІай областен комитета
Грозненски горкома а, Нохч-ГІалгІай АССР-а оргкомитета а
Грозненски къахьегамхой депутатий Совета а орган

Ера
19
декабрь
1957 шу
№ 48 (2163)
Мах 20 кеп.

Н. С. Хрущевс Сирийски Республикан паччахьалкхен делегаци тІаэцар

17-ча декабре ССКП Центральни Комитета Хьалхарча секретара Н. С. Хрущевс тІаийцар Москве ена йола, Сирен Миниистрий Совета Председатела заместитель господин Халед Эль-Азем керте а волаш йола Сирийски Республикан паччахьалкхен делегаци.

Из делегаци тІаийцача хана царна юкъе цІенача дагареи доттагІий гІулакхашцеи къамаьлаш хилар.

(ТАСС)

Деррига низаш тІадахийта юртбоахаман машинашта ремонт ярна

СССР Лакхерча Совета кхайкамо вай мехка халкъаш тІехьех промышленность а юрта боахам а кхы а чІоагІагІа дІахо а дегІабоалабара. Из тІахьехам боккхача безамца тІаийцаб советски наха. Укх гарггарча шерашка сага сих дулх, даьтта, шура яккхарна Американна тІехьакхера патриотически боламо дика хьокхамаш гойт. Шерлуш латт тІадоагІача шера ялат дебийтара болам.

ХІанз социалистически юрта боахамга мел эшар да наха деза товараши, дуа хІамаши хьаделга геттара сихдарна. Юрта боахаман низ болаш индустриальни база хиларо торо хулийт шерагара шерага ме доал ялат дукхагІа хилийта, юкъара доахан леладе доакъар Іалашделга лакхде.

Техника—мах бaь варгвоаца вай рузкъа, вай низ ба. Из лораеш а цун кхом беш а хила веза. Из де мел эшар долаш да. МТС-ийи совхозийи мастерскешка ремонт ярна тешам боллаш база я. ХІанз юртбоахаман кхашкара балхаш йистедаьннача хана техника кийчъяр халкъий боахаман юкъе лоархІамегІа дола гІулакх да.

Іана хана вай республикерча МТС-ашкеи совхозашкеи ремонт е езаш 773 трактори 209 комбайни я, иштта ремонт е езаш дукха юртбоахаман инвентарь я.

Юртбоахаман машинашта ремонт елга дика вІашагІделла а техникан йоакхоеш а я Нестеровски МТС, тракторашта ремонт яра план 10-ча декабре 136 процент кхоачашъяьй, Наурски МТС-е 103 процент, овощишурий совхозе — 108 процент, Шалински совхозе — 100 процент, иштта кхыяраш.

Хьоккхам эца мегаргболаш дика вІашагІделла леладаьд юртбоахаман машинашта ремонт елга Наурски МТС-е. Ремонт е болабалалехьа цига керттера уйла тІаяхийтар узлаш говзача кадрашца Іалашъяра.

Моторашта ремонт еча узла тІа болх беш ба тракторни бригадан бригадира помощник Толмачев Федори тракторист Ремезов Григорийи. Говзал йоаллача цу шин механизатора дІадахача шера виъ саго беш хинна болх хІанз шоаш шинне бу.

Балха юкъе брак йоацаш дуккхача хана денз ремонт еча балхаш деш ба цига механизатораш Неровный Иван, Блохин Александр, Михайленко Иван.

Техниканна ремонт еча хьалхле лелаеш болхлой дуккха а ба. Ингушски совхозе машинашта ремонт еча брак йоацаш, шоаш ца кхобеш, дика болх беш ба тракторни бригадан бригадира помощник Кузиков Лада, Алероев ЯІийс. Цхьабакъда цар опыт вай республике дІа мела йовзийт. МТС-ийи совхозийи цхьаболча кулгалхоша бе беза лоархІам бац техниканна сихагІа ремонт ярна а из дика яра а, къаьстта во лел тракторашта ремонт елга.

Сатоха йиш йоацаш во хьал да «40 лет Октября» яхача Назрановски районерча совхозе. 10-ча декабре планах ремонт е езаш 28 трактор йолча цхьанна а трактора ремонт яьяц. Совхоза директор новкъ. Ториеви керттера инженер Кодзоеви цу балхага мела хьожаш а е еза терко ца еш а ба.

Иштта хьал тІа я Назрановски совхоз а (керттера инженер новкъ. Льянов).

Ингушски совхозе ремонт е езача 29 трактораx ремонт яь 10-ча декабре 9 трактор мара яц. Совхоза директора новкъ. Аликовс а керттерча инженера новкъ. Белоглядовс а во вІашагІбеллаб ремонт яра болх. Совхозе шортта механизатораш боллашехь а ремонт еча болхлой тоъац.

ХІара МТС-е совхозе трактораш а юртбоахаман кхыйола машинаш а ремонтера арайоала ха оттаяь график хила еза. График — фуннагІа хуле а толхае, кхоачаш ца деш дита йиш йоацаш дола закон хила деза.

Массанахьа а ремонт узлови методаца е еза. Узлаш тІаи цехашкеи болх ховш, говзал йоаллаш, дикагІа бола механизатораш бахийта беза. Партийнии профсоюзнии организацеш декхарийла я бокъонца йола, низ бола социалистически яхь механизатораштa юкъе йоаржае, хьалхле лелаеш дика болх берий йоакхо е, цар опыт массанена а дІайовзийта.

Сельхозснаба болхлошта хьалхашка латт лоархІамера декхараш. Цар декхар да МТС-аш, совхозаш запасни частешца Іалашъе, мамогга царна новкъостал де.

Машиний-тракторий парк — юртан индустриальни база я. Механизаторий сийлен декхар да — ший ханнахьа, дика доал а деш тракторaши машинаши ремонт яь яха, вай мехкан лаьттанцара болх айбарна, тоабарна шоашкара доагІа сийлен дакъа лаца.

Москва. Семеновски красильно-аппретурни фабрике арахеца доладаьд каглуш (хьерчалуш) доаца керда кІада-дуккхача тайпара бесаш дола штапель-шотландка. Керда кІада кийчду къаьстта шийна лаьрхІа долча, из каглургдоацаш а (хьерчалургдоацаш), зІамиглургдоацаш а долча балхашца.

Сурта тІа: фабрикан ОТК начальник Арчакова Т. П. (аьрдехьа), бракер Багдашкина Лидияи кердача штапельни кІадага хьожаш боахк.

Третова Б. сурт.
Фотохроника ТАСС.

Шерара план кхоачашъяьй

Республикан мехкдаьттахой къахьегаман котало

Шоаш тІаийца декхараш кхоачаш а деш, мехкдаьттеи гази яккхара шера йоагІа план 14-ча декабре кхоачашъяь баьлар Нохч-ГІалгІайчен мехкдаьттахой.

Из котало яьккхай геолого-тохкамий болх чІоагІбар бахьан долаш, Карабулакски участке бурув тоха аьттув баларцеи дуккха мехкдаьтта луш йола скважинаш болх бе йолаялийтарцеи, мехкдаьттан низ бола кІажараш йолаеннача Ачалкхеи Гойт-Кертеи мехкдаьтта доалла керда моттигаш хьаеллар а бурув дийттача къаьнарча моттигех пайда эцар а бахьан долаш. Промыслашка керда техника а дикагІа йола технологи а юкъе йоалаяр дІахо хьош да. Масала, хьалхагІа бурош дийтта моттигаш шозалагІа болх бе йолаялийтара а 1.628 геолого-технически болх кхоачашбара а чотах шу доладелча денз Даьхенна дІаденнад планал совгІа бІаьш эзараш тонн коача доагор.

Къахьегама овсараллах йола задани тІехкхоачашъяьй промысловикаша. Мехкдаьтта даккхарга бода мах лохбар бахьан долаш мехкдаьттеи гази йоаккхача промышленностен управленес 11 бетта чухь 10 миллион сомал совгІа ахча ходаьд.

Барт тайна болх бу скважинашта капитальни ремонт еш йолча цехий коллективаша. Ерригача мехкдаьттан управленешка мел яр лаьрхІача планах йоагІача 27 скважинана меттел болх ца беш лаьтта 36 скважин болх бе йолаялийтай шу доладелча денз. Къаьстта белгалъяьннай шера йоагІа задани цаІ-ах — пхеза дукхагІа кхоачашъяь йола «Октябрьнефтан», «Горскнефтан», «Гудермеса», «Малгобекнефтан» капитальни ремонтай бригадаш.

Социалистически яхье хьалхале лелаю шера йоагІача планал совгІа хІанзле а массехк эзар метр бурув теха йолча Гудермесскии Октябрьскии бурув деттача конторай болхлошеи специалисташеи. Эксплуатационникашта юкъе хьалхабаьннаб Ленина орден лелаеча «Малгобекнефтан» промыслаи «Октябрьнефтан» шоллагІча промыслаи мехкдаьттахой.

Дог айдаларца, боккхача сакъердамца

Іуйрийна сатесса даьннадацар. МагІалбика района СоагІапчарча хоржамий 13-ча пункта хьалхашка 15-ча декабре гулбенна дуккха а нах бар. Іуйрийна 6 сахьат даьлча пункта уполномоченни волча новкъ. Кориговс избирателаш тІахьех голосовать де. Хоржамий пункте массанел а хьалхагІа голосовать ду 95 шу даьннача воккхача саго Медов Дауда Махьмада. Махьмада аьлар: «Аз голосовать ду вай Даьхе кхы а чІоагІагІа хилийтара тІехьа, адамий вахар сатийна а ди тІехь тоалуш а хилийтара тІехьа.»

Дика вІашагІделла а сакъердаме а чакхдаьлар 13-ча пункте хоржамаш. Делкъийна 12 сахьат даьлча цига 98,5 процент избирателаш голосовать даь баьннабар. Района судахолла баллотироваться деш новкъ. Логашев Андрей Владимирович ва.

Иштта дика чакхдаьлар хоржамаш Советское яхача юртарча пункте а. Укхаза массанел а хьалха голосовать де баьхкар хьажкІашта дика Іунал дарца, уж дукхагІа ебийтара ше ца кховеш къахьегарца районе дика вовзаш вола эрмало Агаджанянц Агоп Михайловичи, гІалгІа Кортоев Назири, эрсе Побережная Любаи. Пункте баллотироваться деш ба нарсуда заседателалла н. н. Яндиев ТІуруш, Алероев Ахьмад, Гунаев Іумар, Яндиева Н. иштта кхыбараш. Іуйрийна 10 сахьат даьлча пункте голосовать даь баьннабар 78 процент избирателаш.

Района хоржамий пункташка Іуйрийна денз бийса яххалца локхаш пандар, доахаш иллеш, деш ловзараш долаш чІоагІа дог айдаларца, боккхача сакъердамца чакхдаьлар нарсудаш хоржилга.

Районе хоржамашта юкъе дакъа лоацаш хиннарех 99,99 процент избирателаша шоай голос дІаелар нарсудахочоа а парзаседателашта а тІехьа.

ЦУРОВ.

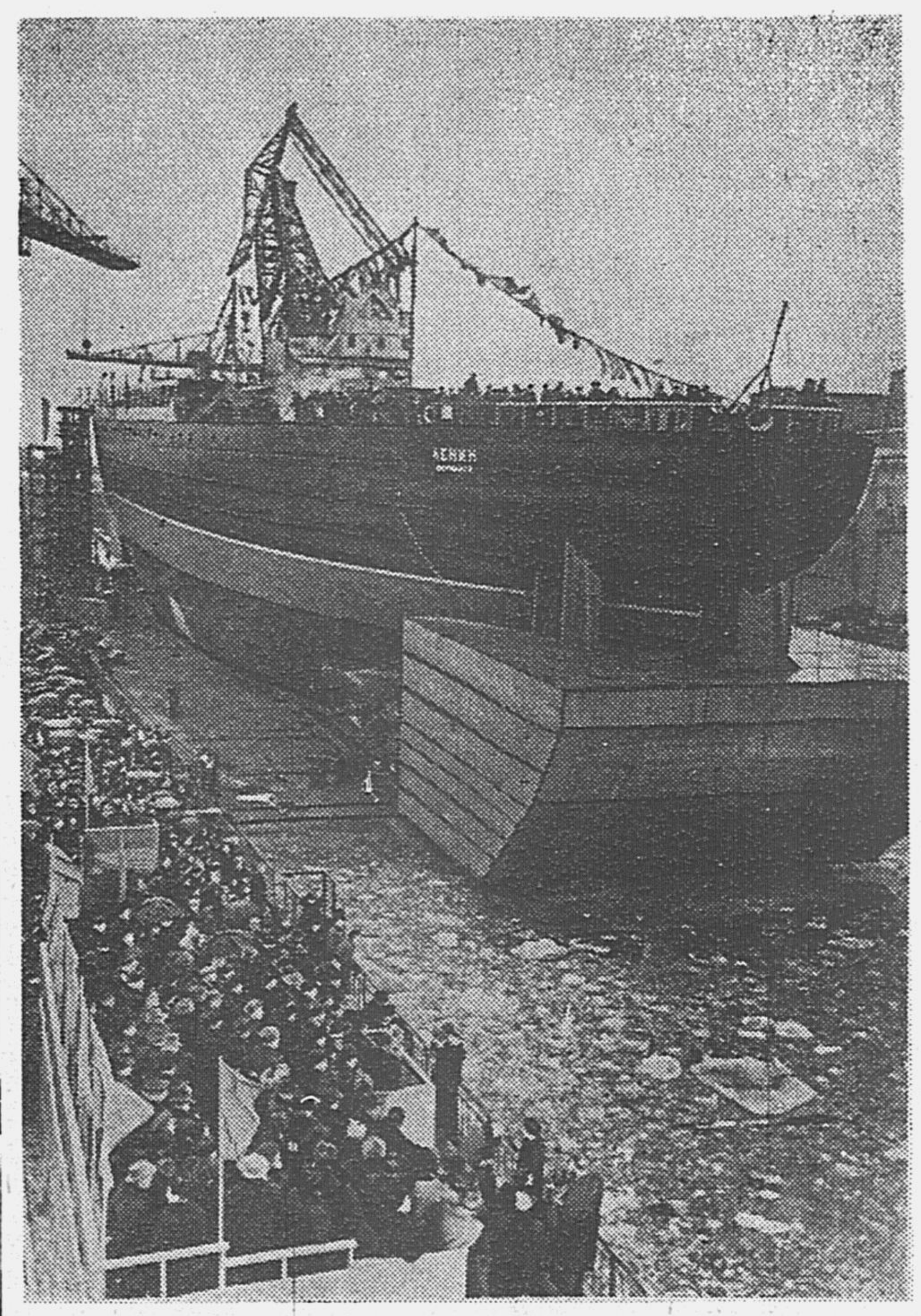

ЛЕНИНГРАД. 5 декабре хи чу Іочухийцар дунен чу эггара хьалхара атомни ледокол «Ленин».

Сурта тІа: ледокол «Ленин» Іочухецара хетаяь митинг.

И. Баранова сурт.
ТАСС-а фотохроника.

Пермски область. Пермски совнархоза нефтяной промышленноста Северокамски № 3 йолча, нефть доаккхача бригада операторашa 10 бетта массехк эзар тонн планал совгІа нефть даьккхад.

Сурта тІа: 3-ча бригада хьалха латташ бола оператораш, Пепеляев З. Н., Зарипов Р. Бусырев А.

Б. Визуля сурт.
Фотохроника ТАСС.

Сага сих шура яккхарна Латви США-ал хьалхаяьннай

РИГА. (ТАСС). Йистедоалаш латт шу. Колхозашкеи, совхозашкеи, МТС-кеи юртбоахаман къахьегамхой балхий лоархІамаш деш латт. Из гІулакх бахьане Латверча совхозийи, МТС-йи, машинно-мелиоративни станцейи директорий совещани хиннай.

Докладчикеи, къамаьлаш даьчари белгалдаьккхар Латвена 1957-гІа шу берригa юрта боахам лакхлуш, къаьстта хьайбаш леладар тоалуш дола шу хилар. Сага сих доаккхача дулхахи, шурахи, даьттахи США-на тІехьакхера духьа лоаттаеча ерригсоюзни яхьо дог ураоттадир республикан хьайбаш леладерий. Шоашта тІаийца хинна декхар цар сийдолаш тІехкхоачашдаьд. Латве 11 бетта дІаеннай 1,2 миллион тонн совгІ шура — 28 процент дукхагІа, дІадахача шераца нийсйича. БІаь гектар лаьттана колхозаша дІаеннай 189 центнер, совхозаша — 210 центнер шура. ХІара сага лаьрхІача, Латве бахача наха 600 литр шура яьккхай, САШ яьккхачул дукхаза дукхагІа я из. Республикерча хьайбаш леладечар шоашта тІаийца доккха декхар кердача шера, 1957 шера яьккхачул хІара Іаттагара 400—450 килограмм шура дукхагІа яккха, аьнна.

Колхозашкеи, совхозашкеи белгалдоалаш лакхденнад хьакхарч лелаяр. 106 эзар тонн дулх дІаденна баьннаб, — 37 процент дукхагІа дІадахача шера дІаденначоа нийса лаьрхІача. Цхьан сага кхоач 53 килограмм дулх. ХІанз кхоабаш латт итташ эзараш хьакхарч.

СССР-а Лакхерча Совета Президиумо

СССР-а Лакхерча Совета Президиумо дІаяьхай СССР-а ерригсоюзни лоархІаш йола министерствош: авиационни промышленностен, оборонни промышленностен, радиотехнически промышленностен, СССР-а Министрий Совета Паччахьалкхен ер комитеташ яхкаьй:

СССР-а Министрий Совета Паччахьалкхен авиационни техникан комитет;

СССР-а Министрий Совета Паччахьалкхен оборонни техникан комитет;

СССР-а Министрий Совета Паччахьалкхен радиоэлектроникен комитет;

СССР-а Министрий Совета Паччахьалкхен судостроенен комитет.

СССР-а Лакхерча Совета Президиумо хьожабаьб:

новкъ. Дементьев Петр Васильевич — СССР-а Министрий Совета Паччахьалкхен авиационни техникан председатель;

новкъ. Домрачев Александр Васильевич — СССР-а Министрий Паччахьалкхен оборонни техникан комитета председатель;

новкъ. Калмыков Валерий Дмитриевич — СССР-а Министрий Совета Паччахьалкхен радиоэлектроникан комитета председатель;

новкъ. Бутома Борис Евстафьевич — СССР-а Министрий Совета Паччахьалкхен судостроенен комитета председатель.

СССР-а Лакхерча Совета Президиумо СССР-а Министрий Совета Председатела заместитель хьожаваьв новкъ. Установ Дмитрий Федорович.

Грозенерчарна денна паччахьалкхен совгІаташ

Профсоюзашка дика дакъа лоацаш болх барах, социалистически гІирс хьалбара декхараш кхоачашдарна къахьегамхой вІашагІтохарна долча гІулакха дика гІулакхаш карагІдувларца а профессиональни союзий 50-шу дизарца а СССР Верховни Совета президиумо Советски Союза орденаши медалаши енний профессиональни союзи яктива йоккхача группана.

СовгІаташ денначарца Грознера нах а ба. Эггара тІехдола паччахьалкхен совгІат — Ленина орден деннад профсоюза промыслови комитета председатель а «Октябрьнефта» шоллагІча промысле мехкдаьтта доаккха оператор а волча Василий Тимофеевич Белима.

Къахьегама ЦІеча Бейракха орденаш еннай. «Грознефтезаводстрой» треста № 1 йолча стройтельни управленен профсоюза построечни комитета председатела Алексей Панкратьевич Андриановаи Нохч-ГІалгІай областан профсоюзий Совета председатела Георгий Иванович Исаеваи.

Великобританен Премьер-Министрага Г. Макмилланага яхьийта СССР-а Министрий Совета Председатела Н. А. Булганина послани

11 декабре СССР-а Министрий Совета Председатело Н. А. Булганина Великобританен Премьер-Министрага послани яхьийтар. Послане тІа йоах, Американ ВІашагІкхийттача Штатайи Великобританени паччахьалкхений инициативах Къилбаседаатлантически союза (НАТО) юкъе долхача мехкаша хІанз тІеххьарча хана леладеча гІулакхаша тешал ду малхбузен паччахьалкхений а цар союзникий а политика цхьан хІаманна — махулла чехкагІа атомни тІема кийчонаш ярна, дуккха нах хІалак бергбола герз хьадар сихдарна караяха хиларах. Цунах тешал ду дукха ха йоацаш Вашингтоне Великобританени США-и паччахьалкхенашта юкъе хиннача договоро а. Цу договора тІа, цхьадолча даькъе, дувц малхбузера паччахьалкхенаш НАТО-га хьежжа эггара кердагІа дола герз хьадар сихде гІерташ а из герз НАТО-н европейски мехкий территореш тІа дІа-хьа доаржаде уйла йолаш а хиларах.

Малхбузерча паччахьалкхений политически а тІема а деятелаша яхачох, укх деношка хьаелаш йолча НАТО-н совета сессес увттаергъя ядерни герзах шерра пайда ийбергбола малхбузен паччахьалкхений стратегически планаш. Цунца лерхІ, Великобритани юкъе а йодаш, НАТО-н мехкий территорех ядерни заряд йолча американски ракетни герзий базаш яхкарна пайда эца.

Послане тІа анализ ю НАТО-н мехкаш «вІаши кара хиларах йола доктрина» аьле цІи йоаккхачун, Къилбаседаатлантически союзага хьежжа йолча малхбузен паччахьакхений тІема планий. ЦутІа белгалдоах НАТО-н доакъашхой долчеи Варшавски договора юкъе долхачеи мехкашта юкъе цаІаш шоллагІчарна тІалатар ца хилийта мел чІоагІа къахьегаш я Советски правительство.

Послане тІа дІахо белгалдоах, Великобританен правительствос хьал а кхоабаш, США-н правительство «низа позиценгара» политика къайла ца кхухьаш дІаяхьа, тІом белга сихде деза яха политика дІаяхьа, НАТО-с тІеманна кийчонаш яр хаьдда сихдара курс дІаяхьа, мехкашта юкъе латта цхьаккха бокъонаш ца лерхІаш йола «шийла тІом» кхохкабара курс дІаяхьа гІерташ хилар. Малхбузерча паччахьалкхений иштта йолча арахьарча политикан курсо тІаккхувдаш кІоаргга телхаду дуккхача халкъий хьашташ, цар кхерамах лорадалара хьашташ, цу политикан гІулакх духхьал из политика дІакхухьарийи цун инициаторийи гІулакх хинна Іац.

Послане тІа йоах, нагахь санна берригъюкъара машар Іалашбара хьашташка хьежжа дале, ший берригача къоастамца довза деза дунен тІа капиталистически паччахьалкхенаши социалистически паччахьалкхенаши йолаш хилара хьал мичча бесса а, моллагІа дале а, территориальни хувзцамаш де гІорталга дохарг хилар лархІанза дargдац вай.

Послане тІа йоах, паччахьалкхенашта юкъе вІаши тешара гІулакхаш оттаро герз дІадаккхара дош толамца къоастаде Іалаьмате доккха новкъостал дерг хилар Советски правительствос лерхІалга. ХІанз укх сахьата цу гІулакха дуккха хІама де йиш йолаш а да, хІанз мехкашта юкъе латта кхоххкам кІаьд а бергбар цунца. Ховш ма дий, СССР лаьтта а ца Іеш, Китайски Халкъа Республика а, хІаьта иштта дуккха йола Европан, Азен, кхыча континентай а паччахьалкхенаш цу гІулакха хадданза тІехьа латтилга.

Послане тІа йоах, СССР-о а Великобританес а США-ца цхьана атомнии водороднии герз юкъедоаладар дІадаккха тІаэца деза, 1958-ча шера 1 январе денз, хьалхарча юхьа шин-кхаь шера ха йилла а, массадолча ядерни герзашта тохкамаш дар дІадаккха дІакхайкаде деза, Къилбаседаатлантически союза юкъе йолхача паччахьалкхенаштеи Варшавски договора юкъе долхача мехкаштеи юкъе тІалатар хургдоацаш, моллагІча тайпара бале а, цхьан тайпара барт бе беза.

Юхерчеи Юкъерчеи Малхбоалера хьал доаггІача тайпара тоадарна, Великобританен, СССР-а, США, Францен паччахьалкхенаша дувца деза цу районерча мехкий кортамукъал йохаеш дола гІулакхаш дІадахар, Юхерчеи Юкъерчеи Малхбоален дешаш къоастадеш, низ юкъе ца боалабеш уж къоастаде а деза.

Послане тІа белгалдоах, Советски Союзаи Великобританенеи юкъе массадола тайпа бувзамаш хургдола гІулакхаш дийнза дargдоацаш хилар, вІаши юкъера тешам боабеш а дегабуам байташ а йола печатаца, редиоца ю пропаганда соца ца йича ярг ца хилар.

Послане тІа юххера а йоах, Великобританен правительствос дунен мехкашта юкъе этта латта хьал тоадарна а вай мехкашта юкъера гІулакхаш дика дегІадоаладарна а де мел лерхІачоа тІехьа отта кийча я Советски правительство.

Йохаргйоаца барт-цхьоагIо

Политически дог уйла айяларца чакхъювл республике коммунистически болхлойи партей викалий Совешанен гIулакхаш дувцаш йола районни партийни актива собранеш. Докладаш ешаш ба партен областен, городской, районни комитетий секретараш. Къамаьлаш мел дечар цхьа барт болаш мотаю Совещанеша тIаийца Декларации машара Манифести.

Октябрьскии Сталинскии районий партийни актива собранешка докладаш йир ССКП обкома секретараша н. н. Чахкиевси Сайкоси, Ленинскии, Старопромысловскии, Орджоникидзевскии районий партийни актива собранешка — ССКП горкома секретараша н н. Шепелевс, Симарзинс, Костюченкос, Шелковски районе — партен райкома секретаро новкъ. Земсковс, Натеречни районе — ССКП райкома секретаро новкъ. Коноваловс, Грозненски — партен райкома секретаро новкъ. Налаевс, Наурски районе — партен райкома секретаро новкъ. Черныйс, Сунженски районе — ССКП райкома секретаро новкъ. Истратовс. докладчикаша дуккха дийцар документий керттера гIулакхаш, Советски адамий толамаш а социалистчески лагера кхыдолча мехкий экономика а культура а дегIаяра толамаш. Цар тIахьийхар къахьегамхой, эггара хьалха коммунисташ, 1958—1960 шерашка вай республике предприятеш хьалъяра программа кхоачашъярца активно дакъа лаца аьнна.

Пренешка къамаьлаш даьчар цхьа барт а болаш, могадир цIена уйла йола нах машара демократенна, социализма тIехьа къовсам лоаттабарна тIахьехаш дола программни документаш — Декларации машара Манифести.

Дукха ха йоаццаш йIаьххача командировке ваха хинна Китайски Халкъан Республикера цIавенача «Старогрознефть» яхача бурув деттача конторан буровой мастер новкъ. Свинцовс йийцар дунен тIара догцхьалха нах машара тIехьарча къовсаме цхьа уйла йолаш хилар белгалдоаккхаш йола цхьа эпизод.

— Англии, Франции, Израили Египтах договор йоха а яьлатача хана тхо Пекине дар, хIаьта китайски къахьегамхой тоабаша английски посольстве а ухаш, шоаш духьал хилар кхайкадеш бIаргагора тхона.

— Коммунистчески болхлойи партей викалий Совещанес,— аьлар цо дIахо,— дерригача дуненна дIахьийкхар дерригдунен коммунизма низаш дегIадар а, хIаьта цун мугIарий чIоагIа йола барт-цхьоагIо а.

Локомотивни депо машинисто новкъ. Котлярс Орджоникидзевски района партактива собране аьлар:

— Декларацеси машара Манифестои чIоагIбу машар котбаргхиларах бола хIара советски сага тешам. Исторически документаш дувцаш, депо коллактиво соцам баьб шера йоагIа план 25 декабрага кхоачашъе шу чакхдаллалехь 200 гаргга дукха мухь бола поездаш дIайига, нормал совгI 200 эзар гаргга тонн мухь дIаюха бахьа 1,5 процент доагама кходе, аьнна. Къаьстта аз айса дош лу шу чакхдалалехь дукха мухь бола 20 поезд дIайигеи доагама ши тонна кходеи.

— Коммунистчески болхлойи партей викалий тIахьехама — социалистически лагера цхьоагIо а низ а чIоагIбара жоп луш,— аьлар Наурски районе партактива собране винсовхоза партбюрон секретаро новкъ. Цепинс,— тха комсаш лелаечар шсашта могар дергда. Оаха кхоачашъяьй комсаш дIаювгIара план, комсий бешамий площадь шеръеннай 404 гектара. ХIанз совхозе 1795 гектар комсий бешамаш я. Комсаш лелаечарел тIехьабусаш бац хьайбаш леладераш а. Цар кхоачашъяьй пачхахьалкхенна дулх дIадалара шера йоагIа план.

Сунженски района партийни актива собране къамаьлдир Нестеровски МТС-а партбюрон секретаро новкъ. Тишинс. Цо аьлар:

— Тха станцен коллективо чIоагIа могаду исторически документаш. Цу документий сийна механизатораша соцам баьб шера йоагIа план ханал хьалха кхоачашъе, аьнна.

Цхьа барт болаш тIаийцача резелюцешца партийни актива собранеша могаю Декларации машара Манифести. Цар тешам лу Коммунистчески партен Центральни Комитета шоай фийле хадданза, кIаьд ца луш лакхайоахаргхиларах а, хIаьта вай сийдола лерхIар — коммунизм хьалъяр кхоачащдара тIехьа къовсам лоаттабергхиларах а.

Наьха вахар тоадарна

Мел эшар долаш а культуран гIулакхашта Iалаш хинна а къахьегамхой хилийтарна даиман йоакхо еш я Коммунистически парти а советски правительство а. Денгара денга дукхагIа хул вай республике, городашка хинна ца Iеш, юрташка а, наха эшаш йола хIамаш йохка моттигаш, хIама дуа моттигаш. «Октябра 40 шу» яхача Назрански районерча совхоза алхха цхьан шоллагIча отделене кооперацен 3 тика, йоккха универмаг, боахаман хIамаш йохка тика, шиъ чай мола а кхы хIама дуа моттиг я. Цу тикашка массаза а эшаш дола товараш хул.

Вай респуликерча юрташка дукха я керда хьаеллаш магазинаш, хIама дуа моттигаш, маьхк ю пурнеш, товараш лоаттаду складаш. ХIанз дукха ха йоаццаш Саясански районе йоккха универмаг хьайийлай. Цу магазина чу къаьстта отделлаш я зипаши даьреши дохкаш, ювхаю хIамаш йохкаш, кийча барзкъаш дохкаш, культурни »товараш дохкаш, иштта кхы йола хIамаш йохкаш а.

Кхачан хIамаш йохка керда магазинаш хьайийлай укх шера Орджоникидзевске, Серноводске, иштта кхычахьа а. Сельмагаш хьайийлай Пхьиле-къонгий юрта, Курчалое.

ХIанз хьаеш латт хьама дуа моттигаш а магазинаш а Каргалинске, Шелковске, Гудермесе, Троицке, иштта кхыча моттигшака а.

Нахага хIамаш йохка а наха хIама юа а моттигаш юрташка яхкарна паччахьалкхено укх цхьан шера хьахийца ахча ялх миллион сомал дукхагIа да. Соахка хийцаь хинначул ах миллион сом дукхагIа да из.

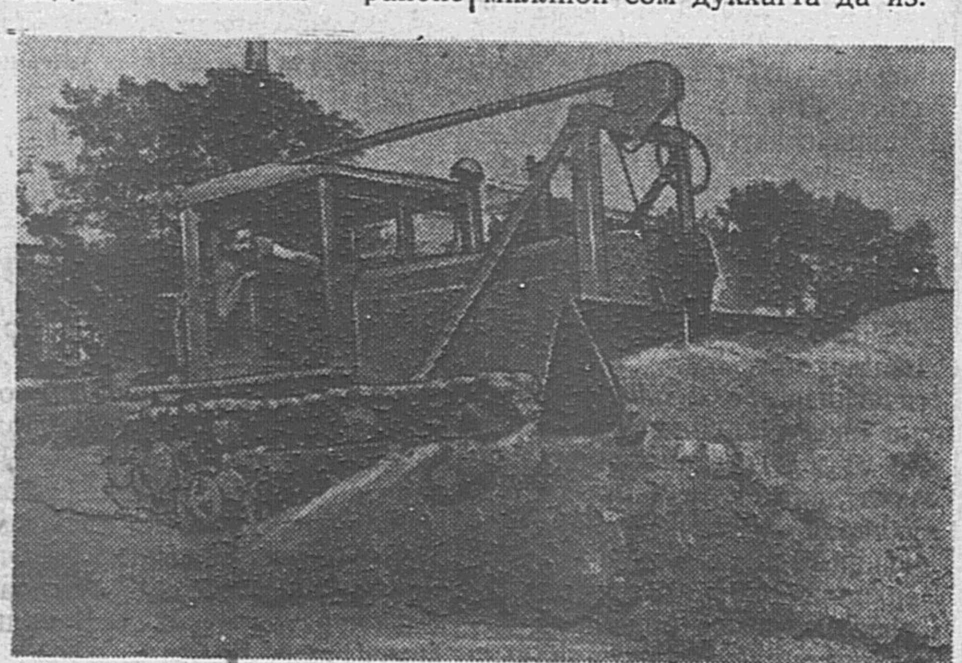

Нохч-ГIалгIай АССР. Дика совгIат дир Грозненски топливной машиностроенен завода болхлошеи инженерно-технически балхарча нахеи Сийлахьча Октябран 40 шу дузача цIайна. Толамца испытанех чакхъяьлар цига заводо хьалха хьаяь бульдозер.

Шу йистедалалехьа предприяте арахецаргъя Советски Союза кIореи хьунеи промышленноста 70 уж тайпа машин.

Сурта тIа: керда бульдозер.

Фотохроника ТАСС. Р. Дика сурт.

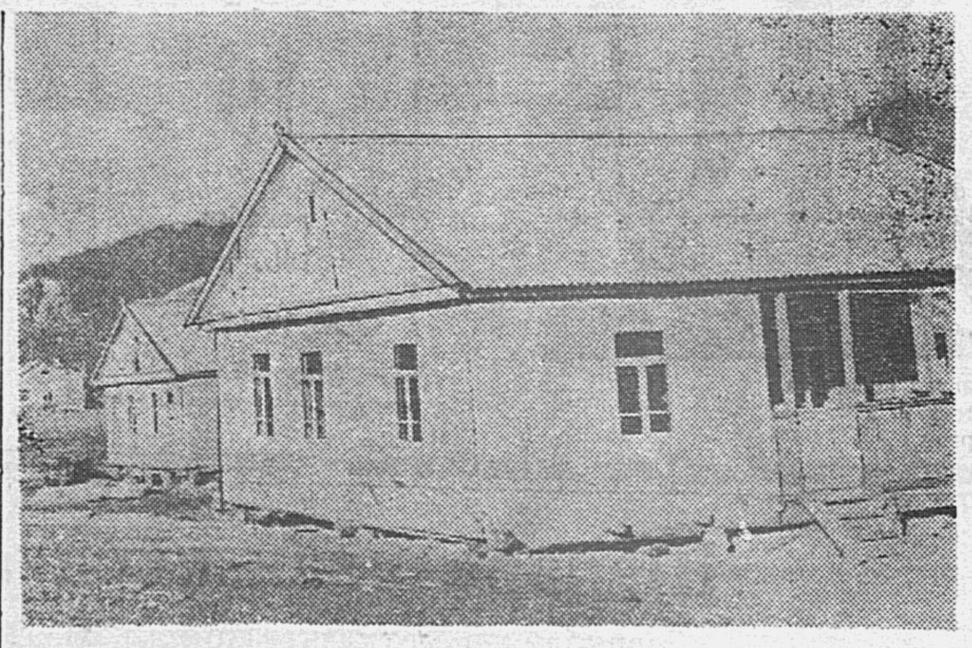

Укх ахки Первомайски районерча Луговое (Мужече) яхача юрта 30-нел дукхагIа керда цIенош хьалдаьд.

СУРТА ТIА. Луговое хьалдаь керда цIенош.

С. Хакиева сурт.

ЧIоагIагIа хилийта литературани искусствони халкъацара бувзам

(Собранен залера).

Укх деношка филармонен «Литератураи, искуссвои халкъан вахарца айхха дувзара тIехьа» яхаш Н. С. Хрущевс даьча къамаьла хетаяь искусствони литературани болхлой собрани хилар. Цу собране дакъа лоацаш бар писателаш, артисташ, музыканташ кхы бараш а. Докладаш йир нохч-гIалгIай АССР писателий союза оргкомитета председатела новкъ. Арсановс, художника новкъ. Мордовинс филармонен директор волча новкъ. Шаргородскес. Новкъ. Арсановс аьлар Советски Союзан литературан боккхача дезалца хьалкхувш а низ чуболаш а латт нохч-гIалгIай литаратура. Нохч-ГIалгIай писателаш, поэташ, драматургаш дукха лоархIаме художественни произведенеш араяхай. Республикерча писателашта хьалхашка декхар латт, халкъацара бувзам ца а хоадабеш, вай социалистически тайп-тайпара дола вахар а рузкъаш а хьахьокхаш, халкъа коммунистически идееш Iомаергъйолаш йола произведенеш язъе. Цул тIехьагIа новкъ. Арсановс кхоачамбоацараш дийцар. Цу кхачамбоацарашта юкъе хьоадаьраш дар писателаша прозаически произведенеш кIезига язъяр а, цхьаболча новкъосташа критика тIа ца эцар а. Новкъ. Мордовинс дийцар вай республикерча художникаша даьха толамаш.

— 1954 шера хиннача РСФСР-а художественни выставке воай респуликера цхьа художника сурташ мара хиннадеце — аьлар цо,— укх шера цу выставке вай 7 художник хиннав. ДIахо цо аьлар нохч-гIалгIай художникий къона кадраш кийчъяра гIулакха массабараш оарцагIабовла беза аьнна. Мордовинс белгалдир, нохч-гIалгIай наьха хьалха хинна говзалаш: аьшк дотувца кхалар, кIувсаш дар юхаметтаоттае еза аьнна. Музыкантий цIерах къамаьл даьча новкъ. Шаргородскас республикерча композиторашка кхайкарал дир цар нохч-гIалгIай халкъан музыка дукхагIа Iомае еза аьнна. Цудухьа, массане а гулде деза халкъан иллеш, ашараши. Цу гIулакхаца дакъалаца деза писателаша а, нохч-гIалгIай Iилман-тохкама института а. Прене къамаьл деш хиннача таниккий театра директора новкъ. Шаиповс аьлар, кхуш йоагIача тIехьена коммунистически идееш Iомъеш таниккий театро доаккха гIо до аьнна. ДIахо цо республикерча писателашкара дийхар, нохч-гIалгIай халкъан фольклора дIаьхий рузкъаш тохка а тохкаш, берашта дика пьесаш язъяр. Новкъ. Халебскис, ше даьча къамаьлца, критика йир нохч-гIалгIай музыкальни радиопередачашта. Къамаьл мел даьча саго белгалдаьккхар Н. С. Хрущевс, искусствои, литератураи ювцаш даь къамаьл боаккхача лоархIаме хилар. Цул тIехьагIа, собране хинначара, дог айдаларца тIа ийцар творчески интеллигенцега даь кхайкарал.

М. ЧАПАНОВ.

Хь. ОСМИЕВ.

ЗАМА ЙОДА.

Хехка вода баьре санна,
ДIаух зама
Гучабоахаш
Коммунизман сийрда берд.
Тахан доацар кхоана хинна
БIаргадайча,
Кхоачам боацаш
Нана-Даьхе дIаха гIерт.

Урхеш йохаш, вахар тоадеш
ДIаух денош,
ДIаух шераш,
Даь даьнначох кхааш хул,
Сайга деннар даь се ваьлча,
БIарг ца бузаш,
Дог ца Iабаш
Аз ях: «Хьаба керда мул!»

Капитан Ганиев Махьмад

Дукха лувш а вацар, совгIдола къамаьлаш деш а вацар, наха дукха а везаш сабаре саг вар из.

Беррига а ший низ, ше сакхетарг хелчагIоне, наьха боахам тоабарна а ваь мохк моастагIчох лорабарна а дIабелар цо.

Къеча даь воI — Ганиев Махьмад ваьв Назрановски районерча Дошлакъа-юрта. Да велар цун, из зIамига волаш. Бо а хинна из висар. Даара а дувхара а хало цо чIоагIа Iайшар. 1917-ча шера сакхета ваьлар из.

Наьсарерча вокзале Серго Орджоникидзе веча ши ког а берзана цунна духьала ухар из. Серго Орджоникидзе къамаьл деча хана дерригa дуне сийрда доалар цунна. Цо кхайкабаьча Ленина наькъо мара дунен сердало къеча наха лургйоацилга ховш а вар из.

1917-ча шера аьлаша доал хийцар. Еррига бокъо Советски Iаьдала караяхар. Октябрьски революцес баьккхача нийсача новкъа дIавахар Махьмад. 1929-ча шера денз ССКП член вар из.

1941-ча шера Грозне Ленински партийни курсашка деша воггIачара 1-ча июле бирсача моастагIчох лата, ше раьза а волаш, тIема тIа вахар из. МоастагIчох лата тIема тIа ше водаш Ленински коммунистически партен денна дош тIехкхоачаш дир цо.

1942-ча шера центральни газета тIа араяьннача «Кубанцы» яхача статьяс а хьахойт из.

Из вар Ахтарски кавалерийски полка ст. Политрук. Командир новкъ. Куц вола часташ даа а доацаш, мала а доацаш кхо дии кхо бийсаи доаккхаш эрза юкъе Дон яхача хи тIа баьча ша тIабаьдаб, топа гибагIаца шах Iург а даьккхе, эрза турбилгаца бIеха хий а мелаш.

Хьалха а ваьнна, текха а текхаш шийна тIехьа баьдеча цIийна лераш а юташ ст. политрук вола Ганиев Махьмад вахар берда йисте кхаччалца. Ший дегIа лакхала ура а гIаттa шийна тIехьара нах атаке бигар цо, шийна тIадилла тIема декхар кхоачаш а деш.

Бирсача моастагIчоа духьала турпала тIом а беш, веннав из 1942-ча шера 16-ча ноябре из дIавеллав Ростовски области Калинино хутаре «Красни маяк» яхача кашмашка. Махьмада цаI мара воаца воI-Борис цIеча эскарца дай мохк лорабеш ва, цун йоI-Тамара Грозне нефтяной институте 2-ча курсе дешаш я. Бирсача моастагIчоа духьала ваь мохк бахьан турпала тIом а беш, веннача Ганиев Махьмада цIи йицлургъяц цIаккха а.

ГАНИЕВ IАБДУЛ-САЛАМ,
Назрановски район. Кантышеверча юкъерча школан хьехархо.

Ворошиловградски областе болх бе йолаеннай керда кIора предприяти — «Ленинуголь» треста «Белореченская» яха шахта. Цун дени буси йола проектни мощность 2500 тонн я. Шахта кердагIа йолча механизмашца кийчъяь я: низ бола комбайнаш, порода тIайотташ йола машинаш, низ бола электровозаш да цига. ДукхагIа йола лаьттан кIалхара балха моттигаш железобетонаца чIогъяь я.

Сурта тIа (аьттехьара аьрдехьа): «Белореченски» шахтан цIи хеза бола горнякаш, проходчикий бригадаш социалистически Къахъегама Турпалхо Буцула А. А., Мельник А. Д. Белаш Г. Ф., Салей В. Г. штрекачу.

Р. Азриеля сурт.
Фотохроника ТАСС.

ХЬЕХАМА ГIУЛАКХАШ

Оамалий культуран хьакъехьа

Оамалий культуран хьакъехьа шоаш хаттар деча хана, вахара юкъе нийслуш долча дерригача гIулакхех кхетар догдоахаш хул кагий нах.

Оамалий культура—сага дегIах доахка гIулакхаш хьагучадалар да. Сага оамалий культуро хьахьокх цун кхетам, образовани, хозеи дикеи мел дар цунна кхетаде хар, юххера а оамалий культуро къаьстта чIоагIагIа хьахьокх сага моральни гIулалакхаш.

Бахьан доацаш дац, саг гоама волаш йола мораль лелаеча буржуазни обществе хьагуча ювлаш йола оамалаш айпе хилар.

Америке ваха хиннача Владимир Маяковскийс тамаш яьй, «гIулакх доагIаш» болча американцаша вIаши хеттача моарщалех. Цо йоах:

Духьала кхийттача хана бе-башха ца хеташ алац американцо:
Iуйре дика хийла хьа, аьле,
— аьм дог разьза доллаш цIогIа а
— Мек моней! (Ахча деш ва хьо!)
техе, тIехвоал из.

— Тахан сибата дикагIа, вогIа ва хьо,— яхаш дIаьхдац американцо хаттар. Ший дагахьа долча бесса оал цо:

— «Ши цент даьккхачоа тара ва хьо тахан. Е:

— Ши миллион доллар даьккхачоа тара ва хьо»— аьле.

Цхьаболча американций кагийча наха кхы а тамашийнагIа хетт хIанз моаршал. Колумбийски университетерча студенташа, шоаш вIашагIкхийттача хана вIаши мархIа а лийлхе вовзачун кисашта чухьажа болалу. цул тIехьагIа шоашта кисара кораяь хIамаш «эзделах» юхалу, яхаш дувц. «Ший мехкахой духовни хьашташта эшшаш йолча продукцеца царна гIулакх де лархIад дукха ха йоаццаш цхьан американцо. Моаршала дешаш тIадола открыткаш дIа а даьха хабезама дешаш тIадола открыткаш арахеца дагадехад цунна. Даим хьадоагIаш долча доттагIлен моаршала дешашта меттел, лоацца дика кхеталуш яздаь хиннад цо цу открыткаш тIа: «Венна вуллалва хьо»,— аьнна.

Цу открыткаех наха тамаш яьй мотта хургда шоана? Мичара: уж чIоагIа хоатташ а дукха дIайидеш а хиннад.

ХIаьта а, къаьнарча обществох мел бола нах, нахаца гоамал йолаш ба аьнна хетадала мегаргдац. Болхлой классо, къахьегама ахархоша, прогрессивни интеллигенцес цига а лораеш лелаю бIаьшарешка караийца дикагIа йола уйлаши оамалий культуреи.

Цхьабакъда наха юкъерча гIулакхий культура бокъонца айялари тоаялари вай обществе мара хила йиш йолаш дац. Эггара хьалха вай социалистически обществе мара дIа мича даьккхад адамий исторена юкъера саго сага эксплуатаци елга, общественна юкъе наьха цхьатарра нийсхо ца хилар.

Советски сага вахарах доалла керттера, лоархIамегIара цхьа гIулакх да къахьегам.

Балха юкъе культура яхьар фу яхилга да, — аьнна хаттар а даь, укх тайпара жоп деннадар М. И. Калинина цкъа ший хана: «Из да — совнагIа гIулакх ца дар, из да, хIара леламо пайда балар. Хой шоана, заводе балхаш мишта ду? Станока гонахьа саг дукхагIа мел хьувз, пайда кIезигагIа боал цунгара. Вешта аьлча: тIахьажача саг низткъа мара меттахьа а хьац, аьнна хеталу, цхьабакъда болх дика тайна лелаш хул цун, пайда боацача гIулакха совнагIа цкъа маьже хьоаяц цо, цун еррига инструмент, массая хIама цхьалхонца уллаш хул. ДIа-юха а ца верзаш, уллачара хьаэц цо из, хIаьта балхо пайда дикагIа а лу.» (М. И. Калинин, коммунистически кхетама хьакъехьара статьяши къамаьлаши, оагI. 186, 1951 ш. Учпедгиз.)

Грознерча «Красни Молот» яхача заводе дика вовз токарь вола Григорий Филатов. Къахьегама культура лакхъяро — цхьалхо йолаш, ха кхоеш болх бе харо — къаьстта дика толамаш дахийтар цунга. 24 сахьата йоагIа задани 8 сахьата кхоачашъю цо. Пятилеткан тIеххьарча пхелагIча шера чотах болх беш ва из хIанз.

Культура йолаш волча сага лоархIамегIара гIулакх да эздел.

Эздел яхар буржуазни обществе даьсса дош да. Вай, советски обществе эздел яхар да советски нах кхотабеш дола барт цхьоагIо, доттагIал долаш а вIаши гIо-новкъостал деш а хилар.

Автобуса чу йоккхача сага моттиг еннай зIамигача саго. ЦIера машинаца долхаш шуцарча наькъахочо кIезиг-дукха гIулакхаш даьд шоана. Лоадам болаш хIамаш дац аьнна хеталу уж. Цхьабакъда вахарца хиланза даргдолаш-м дац уж!

«Шовзткъен итт шу стройца» яхача цIи хезача книжка автор волча Игнатьев яхача инарала яздаьд: «Эздел долаш хила веза массанеца а — боккхагIчарца санна, кагегIчарца а, боккхийча нахаца санна, беращца а, къаьстта а кхалнахаца. Вайна нийсса бокъонаш йолаш кхалсаг яле а, цхьан минута диццалийта йиш яц вай, низ вайчул кIезигагIа болаш из хилар а, хIара кхалсаг кхыча сага нана хила, е сесаг хила, е дунен чу эггара цунна дезагIа дола са хила тарлуш долга».

Дика дешаш да уж. Трамвай чу е автобуса чу кхалсага моттиг ца еннача, наха юкъе из дIа-юха тетташ хиннача, ше цунца къамаьл деча хана цун юхь ца еш хиннача зIамигачасага дагадохалда уж дешаш.

БIаьшарешка Iомадаьд адамаша обществона юкъе эздий а хоза а гIулакхаш леладелга.

Уж дерригa а гIулакхаш дувца дезаргдац. Цхьабакъда, культурни оамалаш лелаелга даьсса, формана леладу гIулакхаш доацилга хар лоархIам болаш да.

ВоккхагIвар е кхалсаг хьачубаьлча хьа а гIетте царех саг Iохалцца ура хIана латт? ВоккхагIчун сийнна, хьона хьехам телаш хьо хьалкхеваьчарех волча, дунен чу дика гIулакхаш Iа чул дукхагIа леладаьча сага сийнна латт, кхалсага сийнна латт. ХIаьта воккхача сага моттиг яла еза, цох къахеташ ца а луш, цун сийнна. Шин сагага оаш хьоашал тохийтача хана, хьалхагIа зIамагIчун тайпан цIи йоаккх оаш. КIайвенна воккха мастер дешархочоа вовзийтац хьалхагIа, дешархо воккхача мастерна вовзийт. Уж дерригa гIулакхаш сийнна деш да.

Квартире е кабинете воаш дIачудалалехьа шорттига наIарах хIама а техе воаш даьхкалга дIахойт вай, чудахка пурам дех. Цу гIулакхаца сий ду вай кхычун къахьегама е салоIама. Цкъаьннахьа уйлах вохавар е набарах ваьккхача юха тхьовса, мел хала да ца ховш саг вац вайх.

ЦIагIа, квартира чу дIачу ма ваьллинге а, керта тIара куй дIа а яьккха моаршал хоатт духьала венача цIендаьга е цIен наьнага.

«Цхьан минута а» цIага чуваха вагIац полтув тIаювхаш а керта тIа куй туллаш а.

Дукха моттигаш нийслу безамера фусамдай шойцига венача хьаша полтув дIаяккха а дIаводача хана тIаювха а гIерташ. Кагийнах шоаш гIорта беза из тIулакх де. Фусама даьша цIагIа чу а хьийха хьаша хьалха ваьккхача хана, кхалсаг хьалха ца ялийтача тоам бац, маIасаг хьалха валацнагахьа санна фусама наьнал дуккха а воккхагIа из ца хуле. ХьоашалгIа а доацаш миччахьа нийсделча а, кхалсага маIача саго, е йоIа зIамсаго, ниI хьа а йийле, дIахьалха йоалийт из, хIаьта улица тIа нийсъелча цунна нижъ а лу. Трамвай чу, троллейбуса чу, автомобила чу хьалчу-боьлача хана кхалсаг хьалхаялийта еза маIача саго. ХьалхагIа тIера Iовоал маIасаг, хIаьта, нагахьа санна эше, ниI хьа а йийле кулг кховдаду цунга, Iояла новкъостал деш хи тоатолгаш е кхыйола хала моттигаш нийсъелча, хьалхагIа ше дIадехьа а ваьле шийцарча кхалсага кулг юхакховдаду моIача саго. Куреи сонтеи болаш, дегала къамаьлаш а деш, шийх доккхал дайта гIерташ бола кагийнах а нийслу цкъаза.

Цхьабакъда, нах вIашагIкхийттача моттиге уж санна бола «кура» кагийнах нийсбелча безаме ца хилар тамаш а яц.

СалаIа е сакъерда новкъостий вIашагIкхийттача хана массава а айхьаза, велавенна, дукха лувш а гIар еш воацаш а ца хилча сакъердаме хилац.

Нах вIашагIкхийттача нийсвеннача хана хьайна гонахьара нах цхьанна минута бицбалийта мегаргбац, тIаккха массаза а нийсеи хозеи хургъя оамалаш.

Эздел долаш волча сагах доахка гIулакхаш—сабаре, сатийна хилар да. Шоай сагаца гIулакх тоссаделча мара эздел хила дезац, аьнна хеташ бола кагийнах а нийслу. Цхьабакъда цахсвш цхьа бахьан а царех дIахьокхавелча шозза юхатетта а «совле» яхьа гIерташ хул уж. Из а энжи эздел да.

Культурни нах мишта хила беза, аьнна, ше белгалдоаккхаш А. П. Чеховс яздаьд: «Сага юхь ю цар, цудухьа хул уж массаза а безаме, кIаьда, эздел долаш, духьале йоацаш... Гон е яйна резинка бахьан долаш халахетараш дахац цар; шоаш нахаца бахача хана, царца шоаш Iерах доккхал дац цар, хIаьта дIаболхача хана, «шуца ваха мегаргвац» алац цар. Цар могийт гIар а, шелал а, тIехдаьнна кхерза дулх а, ира хабараш а, шоай фусаме хийра нах бахкар а...»

Из аьннадар Н. Островскийс а ший тайпара: «Гоама ба сона ши-шегI Iайнача пIелго корзагIбоахаш, цул доккхагIа хIама ца хеташ бола нах, сесага хетар революцел доккхагIа лоархIаш, мух еча цIа дохаде, кораш дохаде, цIагIа мелйола пхьегIа йохае кийча бола нах».

Эздел долаш хилар — кхы мел дар дIададьнначул тIехьагIа — нийса а ханнахьа а гIулакх кхоачашделга хилар цIаккха а диццалийта мегаргдац. ПаччахьалкхенлоархIам болаш дола гIулакхаш кхоачащдеш ше воллашехьа а цIаккха шийга хьежаш боагIабацар, вай сийлахь-воккхача баьччо В. И. Ленина. Нагахьа санна йиллача ханна саг тIаэца ший йиш ца хилча, бехказа а ваьле кхы-а-кхеха юллар Ленина.

ХIама дуача хана лелаеча оамалех а ала деза массехк дош. Ян Амос Каменский яхача цIи хезача педагога 300 шу хьалхагIа белгалдаьхад эзделца доацаш хIама даарах дола гIулакхаш: шийга ха алалехьа Iохар, магIа баьрчехьа валар, голаш истола тIа йоадаяр е кулгаш истола кIал доахкадар, маьхк а кхыдола даар а кулгашца кегдар, наха хьалхашкара хьа а ийдеш хIама даар, бизза Iаг багакхеххар. Вай общество цу ханна дуккха гаьна яьннаяле а цхьаболча наха хIанз а хьалхадаха дезаш хул из. ХIама дуача хана юхаозавенна даар а низткъа мара тIа ца кховдаш хилар а дац дика, фусама дай раьза хилац цу гIулакха. Цхьабакъда бIаьсти яьлча денз хIама дааанза волаш санна, тIехдаьнна, сутара, дукха хIама даар кхы а чIоагIагIа хоза доацаш да. Корта бохош долча малара сатохалуш ца хилар мегаргдоацилга хьехо дезаш а дац укхаза.

ГIаьле а, наха юкъе мамотга кIезигагIа оза хьажа веза. ГIаьле ца оазаш, тхьамкий кIур ца безаш бола нах боацаш хилац. Фусама даьгара а хьайна юхе багIачаргара а пурам ле а дийха мара оза мегаргьяц гIаьле. Массанел а дикагIа да цIагIара ара а ваьнна эзача.

Советски нахах доалла дика гIулакх — эхь-юхь долаш хилар да. Из хьахойт нахаца безаме хиларо, саго шийца деш дола къамаьл довза а кхетаде а харо. Эхь-юхь долаш волча саго оалаш дола дош къоасталуш, нийса, гонахьара бараш Iохьокхабе ца гIерташ, харцо йоацаш хул.

Эхь-юхь доацаш вола саг дукха хабаргахьа вахе хул.

Дог цхьалха хилари эхь-юхь долаш хилари доллача хIамо хьахойт. Нийсъяь, мIада цIена костюм, нийса, хоза борал, сабаре оамалаш — цу хIамаша хьахойт сага культура. Камаьрша, хьаькъал долаш, къамаьла безаме волаш хила а тарлу саг, цхьабакъда эхь-юхь доацаш бола нах тIаэцаргбац шун дего. Масала, цкъаза маьхкараша шоай сибат доаду, бIарга ца дайнача тайпара кIозолгаш а хьувзадеш, тай санна диткъдеш бIарг цIацкъамаш а нийсдеш. Кагийнах а хул чIоракаш санна хьовзадий дIаьха кIовжамаш а долаш, текхадеш когаши лестадеш кулгаши долаш теркаш борал а деш, оагIора баьккха куй а болаш. Уж леллача тайпара лелац спортсмен, военни нах. Цхьабола кагийнах бIаргтIаоттаргболча кастюмаштеи шляпаштеи тIехьаккхувш хув. Цу бIарг тIаоттаргболча барцткъашта юкъе цар да ца гуш хул цкъаза.

Хоза барцкъа дувхара духьала дий-теш вай? Дац. Товш долча барцкъагахьа, кога гIийрсагахьа, хоза тоабаьча кIужагахьа да вай.

Наха юкъе а цIагIа а коммунистически моралага хьажжа ба вай дукхагIа бола советски нах. Цхьабакъда пхи пIелг а бац цхьатарра. Наха юкъера гIулакх—ше да, хIаьта цIагIа-м «хьаьрвала» а мегаргва, аьнна хеташ бола нах а ба вайна юкъе.

Советски сага сийдоацеш, къаьнарча гIулакхех юхедиса хIама да бIеха къамаьлаш дар.

БоккхагIчарца бокъонца дола эздел леладелга, цар сий делга цхьаболча нохчаштеи гIалгIаштеи юкъе лелаш дола Iадатон шариIатон яххача тайпара сийделга дац. Цу къаьначарех юхедисараша кагийча наьхеи кхалнаьхеи сий доаду. Iадатеи шариIатеи законо кхалсаг лоала оттаю, нагахьа санна да е нана раьза ца хуле шийна везача сагага маьре яха йиш яц цун. Цунга деша йиш яц, кино театре, библиотеке, клубе яха йиш яц.

Вай советски ханаца тардала йиш йолаш хIамаш дац уж. ХIара советски сага, кхалчоа а маIчоа а, культура Iомае торо еннай советски Iаьдало. Вай кагирхой декхар да цу еррига торонех бизза пайда эца.

Мишта Iомаю культурни оамалаш?

Саго культурни оамал Iомаю зIамига волча хана денз ший цIагIа, школе, цунна гонахьарча наха юкъе. Сага духовни гIулакхашка хьажжа Iомалу культурни оамалаш. Сага хьаькъалга, цунна дуне довзарга хьажжа дегIайоагIа культура.

Кагирхой хьалкхебара гIулакха боккха лоархIам болаш я комсомол. Беседаш ярца, лекцеш ешарца, боккхагIчар хьехам барца во оамалаш дIа а яьнна, культурни оамалаш тIаэцаргъя кагирхоша. Цул совнагIа хIара саг ше а хьажа веза культурни оамалаш Iомае. Цхьаццайолча моттигашка ший гIулакх леладе харах культурни хилац саг. Цун дегIах а цIийх а латаь хила еза культурни оамалаш. Дика гIулакхаш доахкача сагага хьажжа хиларо а новкъостал дергда культурни оамалаш Iомае. Советски наьха ва цу тайпара саг — Сийлахь-воккха Ленин.

Йоккха культура йолаш саг хиннав Ленин. Ленинах дагадоагIа хIамаш а цун сийдола вахар а дувцаш дукха книжкаш арадаьннад хIанз. Уж книжкаш оаш деше шоана хьалхашка оттаргда «эггара сагал долча сага» сурт.

Ленин вовзаш мелх хиннача наха яьхад цун дега а тIулакхий а культура шоайла дика товш хилар. Уж шаккъа а тайпа цхьана товш хилар да боккъонцара культура йолаш хилар. Ишта хила гIерта веза массава а.

Вай вахарца нийслуш ба тIахьажача культурни а хеташ, шоай балха тIа во а болаш, дунен чу лелача гIулакхашца безам боацаш, дерригача халкъо лоаттабеча къовсама юстара латташ бола нах. Ужжамо бола нах—хозабале а, баьсса ботт ба. Советски общественна безац баьсса нах. Вай мехка беза йоккха идея йолаш, дийша, культурни, шоай беррига низ шоаш хьалкхебаьча халкъана дIабала кийча бола нах.

МАТВЕЕВ,
Грознерча Ленински ССКП райкома пропагандист.

ФЕЛЬЕТОН

Цороев Къамбулата „гІулакхаш“...

ГІулакхаш... Ма доккха маІан долаш дош да-кх «гІулакхаш»! ГІулакхаш дика а во а хул, доккхий а зІамга а хул, хоза а нийрча а хул. Моттигаш нийслу сага ше леладу гІулакхаш хоза да а мотташ, нийрча а мегаргдоацаш а дола гІулакхаш цо леладеш. Цу тайпарча нахах цаІ вовзийтаргва оаха газета дешархошта.

...Доккха той дар 1957 шера 1-ча Октябре Назранерча № 1 йолча чайне хиннар. Делаш деглаш, вІашкадетташ, хестадеш пелаш оалаш дешаш... Дукха вІашагІкхийттача наха юкъе къаьстта хеставеш вар дика кхаьчача харбаза мо цІе бос а, доагаш доккхий бІарпаш а дола, юкъерча дегІара, беркате куц дола саг. Из вар хьалхарча дийнахьа, пайщиктий уполномоченний конференце Назрановски райПО-н председателал хержа Цороев Къамбулат. Той де мегаргдолаш дар гІулакх: Къамбулата карагІдаьлар говзача дешашца наьха дегаш кІаьдде а шийна кхаж тоссаргболаш уж «тоабе».

— Новкъостий, оаш со такан ца хорже, гІулакх вІаштІехьа-м дац, кхи саг укхаза вахийта гІерташ ба ераш,— яхаш шийі гІулакха оарцагІваьнна хьайзар Къамбулат конференци йолча дийнахьа.

Цороев юха а райПО-н председателал хержар. Юха а торо гучаяьлар цунна шийі гІулакхаш хьалха санна леладаь ца Іеш, кхы а хьакхаштагІа дІадахьа. Боккъала аьлча-м хьалхагІа а дукха юхагІерташ вацар из.

...Цороев Къамбулата гІулакхаш укх шера май бетта доладелар. Хьалхарча деношка денз волавелар из райПО «порядок» увттае, во болхло ва аьнна шийна хетар дІавоаккхаш, шийна везар хьаоттавеш. Пайщикаша оалар:

— Вай председатель принципиальни саг ва, во болхло ловргволаш вац из.

Бакъда, ва а вацар. Цхьабакъда «во болхло» яха дош тайп-тайпара кхетадора пайщикашеи Къамбулатеи. Къамбулата во болхло лоархІ шийна ца везачох. Иштта 5-6 бетта цо хийцав 150 совгІ болхло (ерригча райПО-н штат 160 саг мара вац!?).

— Мишта ду цо из! - хоатаргда оаш. Никказ-яІ, ма дика хов цунна из ха - м! Кабинета чу хьачувех «бехке вола» болхло. Хох санна цІий а вале, шийі доккхий бІаргаш кхеста а деш, волалу Цороев, истола тІера прибораш дІаухийташ, бийі бетта а цІогІа хьекха а. Мискача болхлочоа ди детташ санна хеталу.

— Ер советски учреждени я! Хьо мо жуликаш, хулиганаш лелае йиш йолаш вац со!

«Бехкевар» бехказавала гІерташ хул. Цхьабакъда Цороев шийна духьал къамаьл дар дезаш вац.

— Кхы къыкъ мадаккхалахь укхаза! Аз букъа тІа печать а теха вохийтаргва хьо! — оал Къамбулата.

Инструкторо (парторганизацен секретарь а из ва) Жуков Василес болхло балхара дІаваккхара хьакъехьа распоряжени язъю.

Газета дешархочоа ма мотталда Цороевс массаварг а «ди детташ» дІавоах. Ак, иштта дац. Къамбулат «эхь - эздел» долаш саг ва. Болхлошца къамаьл де, барта ваха дика ховш ва из. Масала, иштта. Балхара дІаваккхавезар юха а кабинета чу хьачувех. ГІалгІай эхь - эзделца доагІаш дола хаттар даьчул тІехьагІа, тика (е буфет, е склад) кхычунга дІаяла еза, яха къамаьл доладу Къамбулата:

— Іовдала ва хьо, Іовдала. ДІале из тика, аз дикагІа бола болх лургба хьона, хьайна кІезига - дукха хІама йоаккхаргъя Іа.

Юха а Жуков Василес распоряжени вІашагІйол «...хьанаьхк шийі лоІамах (?) балхара дІаваккхара» хьакъехьа. Мухиев балха вахийтара духьа цхьаккха бахьан доацаш № 1 йолча чайне болх беш хинна дика болхло, хІанз ССКП членний кандидат вола Мальсагов Иналкъий Якъуп дІаваьккхар цу тайпарча методаца. 10-ча ноябре денз болх ца луш лелаву Мальсагов Якъуп советски учрежденен кулгалхочун куц доадаьча Цороевс. Шийі безам бола саг ше балха вахийтачул тІехьагІа, партен райкомо вахийта а аьнна, вахийтар аз из, оал «говзача» Къамбулата.

Нах лоархІащ, «кІалвисаьчох» чІоагІа къахеташ ва Къамбулат. Къаьстта цо сийі ду кхалнаьха. Иштта Кантышево юртарча тикаь чу лаьттача шин кхалсаго Федороваси Гнатенкоси растрата яьяр 6442 сома. Шоаш кІалбисалга ха а хайна цар къуша тикана чура товараш дихьад аьнна, куц оттадаьдар. Цхьабакъда цу тайпара белгало гучаяланзар милицен болхлошта. «КІаьда» дог долча Цороевс (нахага дукха гІар ца айейтара духьа!) тика чура дІа а баьха шийі ткъама кІал бехкар уголовни бехктокхаме оза безаш бола растратчикаш. Вешта аьлча, Федорова — райПО-н председателa секретарь я, хІаьта Гнатенко — счетавод я. Дика «таІазар» да зуламхошта даьр, деций?

Нах безаш хиларал совгІ, Къамбулат нахаца дика дегІала ваха ховш ва. Цхьабакъда нахаца «дегІала вахар» цкъаза бийнашца а чакхдоакх цо. Мецъенна борз санна бирсвенначa хана, даьръенна ча санна корзагІваьннача хана ше леладу гІулакхаш (латар, тохар, пхьарч эр) башха нийрча хеташ а вац Цороев. Шийі кабинета чу шийі болхлочох М. латар эхь дайна Къамбулат, шийі шофера М. пхьарч ийра эзделах вехача председателa.

Масса хана вац Къамбулат бирса а цІимхара а. Дог гІоздаьнна а, сакъердаме волаш а ханаш ух цунга. Шийі болхло Жуков шийца а волаш автолавка яхача машинаца сакъерда ухаш, сакъердаме денош а бийсаш а дІаухийт цо. Товарооборота план кхоачаш ца ярал совгІ, паччахьалкхенна доккха зе ду автолавках легковой машина яро. Геттара во лел районе торговлен а общественни питанен а болх. Тикаш ханнахьа хьаеллаш а дІакъовлаш а яц, бІеха я, лерттІа нийсдаь товараш дац, товарий ассортимент кІезига я. Во кийчду столовешка дуа хІама, кІезига хул блюдай тайпаш. Оршот дийнахь а районе мел йола тика дІа а къайле совещани ю Цороевс.

Юххера Цороева «советник» Жуков, ше инструктор хиларга хьежжа, райПО - н системан массайолча предприятешка хьежа а советски торговлен бокъонаш йизза кхоачашъяйта а декхарийла ше хилар дицденна ва. Диц ца делча йиш а яц цун уж, шийі декхараш, хІана аьлча, цо уж леладеш хилча Цороевца автолавкаца сакъерда дІа - юха аха а, распоряжнеш вІашагІйохка а, къайлагІа тайп - тайпара ваІадаш е а саг хургвацар.

Цороевна советски торговлеи цун бокъонаши ца ховлга а, из йоккхача торгови организацен кулгалхо хила кхоачаме ца хилар а хьахьокхаш ца райПО-н финансови гІулакхаш а. 1957 ш. 1-ча Октябре кхаччалца лаьрхІача райПО-н складашка 2 миллионни 100 эзари сом боарамал тІех товарни остаткаши 3 миллион сом гаргга дебиторски декхараши да. ХІанз укх сахьате райПО-н штате болча а боацча а заготовителашка дІаденна 240 эзар сом подотчетни ахча да. Цороева ладарло а, паччахьалкхен рузкъа лорадарна цо теркам ца бар а бахьан долаш, заготовитель хиннача Джакоевс 90 эзар сом ахча диад. Иштта да Цороева дуккхача «гІулакхех» цхьадараш.

Газета дешархоша хатта йиш я, мишта нийсвеннавхьогІ из тайпа саг боккхача бехктокхамерча балха тІа, хІана могийт - теш цун уж «гІулакхаш». Тхона а дессад из хаттар дега чу. Цхьана хоаттаргда вай из ССКП - а Назрановски райкомага а, райисполкомага а, Нохч - гІалгІай респотребсоюзага а.

ШАИПОВ ХЬ.
УСМАНОВ ІА

Даьшта-ноаноштa бола хьехам

Бераш бакъле Іомадарах

Ленина вІашагІъеллача Коммунистически партега хьалхале а йолаш Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистически революци а яь вай мехкара къахьегамхой турпалерча балхаца социализм яь а баьнна хІанз коммунизм хьаеш боахк. Цу юкъа вай мехка хьалкхийнав керда советски саг—къахьегамхо, патриот, дог цІена доттагІа, майра тІемахо. Советски сагах йоахкача оамалашта юкъе чІоагІа лоархІам болаш да бакълувши хІилла йоацаши из хилар. Харцлувлгеи хІилла лелаеш хилари къаьнарча Іаьдалах, капитализмах юхейисаь во тІехьале я.

Оамал, дикаяр а вояр а, дуккхагІа долча даькъа бера хана Іомаю саго. Цудухьа кагийча бераштa дикагІа йола оамалаш Іомаелга, воча оамалех уж лораделга цІаккха а диц ца долийташ шоашта хьалхашка лоаттаде декхарийла ба даьйноаной, школай болхлошца даиман дага а боалаш.

Беро во оамал Іомаярах даьгеи наьнагеи йоккха гІайгІа кхаьча ца Іеш, чІоагІа зе доал дерригача Іаьдала, ерригача социалистически обществонна. ХІаьта дикача оамалашца бер хьалкхеро диаман дог хьест цун даьи наьнеи. Иштта боккха пайда обществонна а боал цох.

Бакълувш а хІилла йоацаш а шийі бер хилар ца дезаш цхьаккха а да-нана хургдац, Бакъда, дезарах кхоачам хилац. «Шийі кІориг дукха-м кхыметтел котама а еза» — яьхад гІорваьнна волча пролетарски писателa Максим Горькес. Цудухьа шийі бер дика хилар дезарал совнагІа, даьи наьнеи декхар да шоашта а паччахьалкхенна а пайданагІа хургдолча тайпара бер Іомаде ховш хилар. Цу деша цхьабола даьйноаной гІалат бувл.

ЗІамига долча хана денз, денна шийна бІаргагуча нахагара хьаІомаяьр йоацар, дешехь а цун дегІах йоаллаш цхьаккха оамал а яц бера. Школе дода ха хьатІакхача гарга а йоацаш долча зІамигача беро а тІехь чІоагІа хІама зувш хул. Дас, нанас, боккхагІа болча дезалаша деш дар цар атта хьаэц. ЦІен боккхагІа бола нах барттайна, Іимерза, къахьегамца чам болаш, харц ца лувш, цхьаккха тайпа а хІилла йоацаш хуле, иштарча дезалашта юкъе хьалкхувш дола бер а уж оамалаш йоахкаш хул. Водар а дикадар а беро боккхагІа бараштa бІара а хьежаш, царгара хьаІомаду. Беро Іомаяь во оамал цох дІаяккхарал дуккха а аттагІа да из во оамал берага Іома ца яйта.

Шоай бераштa шоаш мел доккха зе ду дагалоацам а боацаш, цхьадолча даьшаноаноша духхьала шоаш харцле Іомаду шоай бераш.

КІезига примераш йоалаергъя вай.

Ахки ди дІохденнача хана шийлача цІагІа гарахьваьнна уллар Бексолта. ЦІен-юккъе лохача гІанда тІа топпара кад а оттабаь шурийла кагъяь сискал юаш воаллар цун 5 шу даьнна кІаьнк Іийса. Нана мала шийла хий да хи тІа яха цІагІа яцар. Цу ханна наІарга а вена чукхайкар Бексолта лоалахо Исхьакх. «ГІо, со цІагІа вац ала цунга,» — аьнна сискал юаш вагІача кІаьнкага ше уллачара йист хилар да. КІаьнко цо яххар дир.

ШоллагІча классе деша вагІаш вар Суламбик. ХІама ха гІерташ сутара кІаьнк вар из. Деша ца а вохийташ вордага бІаргкхаба хьунагІа вига ди дакккхийтадар цунга шийі дас ИбрахІама. Бер деша ца доагІаш хІана дисад ха гІерташ хулар массаза Суламбикар хьехархо. ШоллагІча дийнахь кІаьнк деша ваха ваьлча да «хьехарде» эттар: «Нагахьа санна хьехархочо деша хІана хиннавац хьо, аьнна, хоатте хьунагІа хиннав со ма алалахь — лургья хьога из. Корта лазаш хиннав со аргда Іа».

Бексолта а ИбрахІама а шоай бераштa дер доккха зулам да. Цар шоаш шоай бераш харцле Іомаду. Бера керта чу лар йоацаш цІаккха а дусаргдац из тайпа гІулакхаш.

Колхозе дика хьаьнала къа а хьегаш, цхьанна балхах а къахька ца къахкаш из хиларах колхозникаша Москве юртбоахаман выставке а вахийта, юртарча наха сий а деш саг вар Іусман. КхоалагІча классе деша вагІача Іусмана кІаьнкаца чІоагІа хьоашал долаш вар Іусмана лоалахочун — Сайса кІаьнк Макшарип. Іусмана кІаьнкаца гІулакх ма леладе, яхаш, шийі кІаьнкага даиман лувш хулар Сайт. Цхьаккха бахьан а доацаш Сайта во могабора Іусман а цун дезал а.

Цкъа коа-юкъе цхьа дахча йоардаш воаллар Сайт. Цунна юххе шолхаш гулдеш воаллар Макшарип а. Раьза воацаш дас тоІІаяь цхьан сага яппар еш хезача кІаьнк цец а ваьнна дІа-юха хьежар. Цунна бІаргавайра коа хьачувоагІаш Іусман. Из шоашта хьатІакхаьчача Макшарип цецваьннача висар — ма мерза моаршал дар Сайта Іусманага хьттар! Іусманал дукхагІа дезаш цхьаккха хІама а дий-теш цун, аьнна, хеталургдар цу хана Сайт бІаргавайначоа.

ХІанз Сайтах лаьца вай хьоадаьча зІамигача гІулакхах дикача оамалца цун кІаьнк хьалкхувлга нокъзара доахаш доккхий зуламаш дукха доахк. Цкъа - дале, ханна воккхагІа а волаш, хьаьнала дика къа а хьегаш вола саг берага во могавелга де дезачоа духхьала юхамаччахьа да, шозлагІа-дале, цхьаккха гуш бахьан а доацаш, шийі беро ше санна долча бераца хьоашал леладарна духьал вувла да беро дагахьа сийі деш хургвац, кхозалагІа-дале, саг къайла волча хана цунах дувцар цаІи из духьал волча хана дувцар кхыдари корадир Макшарипа шийі даьгара. Дас беча цу «хьехамах» кІаьнка Іомаде йишъяр адамашта юкъе товш доаца, бера кхетам харцахьа боаккха гІулакхаш да: оапаш бувца а, моттийта, шийі дагахьа доаца хІама дувца а Іомаду бераш иштарча «хьехамо».

Боарамал тІехдаьккха боча Іомадаь бер а атта харцле доал.

ЦаІ мара а йоацаш, даьи наьнеи чІоагІа боча яр Хьавайг. Цо де мел аьннар дора цар, де доагІе а ца доагІе а. ЙиІига карагІдаьннача цхьанна гІулакхах цІаккха а харцахьа да алацар дс-нанас, цо мел даьр могадора. Кхыметтел пхиялх шу даьлча а шийі дегІа а Іунал дайтацар цар йиІигага: кулг-юхь дулар, пасат-маьчи тІаювхар, кертах ехк хьокхар, южача хана тІера хІамаш дІайоахар—долла хІама дер а нана яр. ЙиІига корта лаз са аьлча, Іокхийтта лоадам боацаш марцхилг даьккхача цхьа доккха хІама хилча санна, корзагІдаьле хьовзар даи нанеи. Хьавайга кастта кхетадир дас-нанас массаза а ше яххар делга.

ВорхІ шу а даьнна деша хайра йиІиг. Эггара хьалхарча дийннахье а хайра цунна школера гІулакхаш шийі цІагІарчарна тара доацилга. Кастта кхетадир Хьавайга, хІара дешархочо динза дарг а доацаш гІулакхаш школе хилар — харцахьа даьча хІаманна бехке хила а къа а хьегаш дешар, йоазув Іомаде а дезар.

МоллагІа дича а дас-нанас мага а могийташ, юв ялара кхераш мо мара, цхьанна хІамах кулг ца тохийташ хьаеначa Хьавайга чІоагІа безаме доацаш дар школерча дисциплино дІадехараш. Из духьалъяьлар цу гІулакхашта. Эггара хьалха школе аха безам бац шийі а аьнна, цІагІа Іе елар. Даи нанеи из хьеста эттар. Сарахь а Іуйрийна а хьесташ дийцача кхы хІама ца а хинна, яханза яргйоацилга дІа а хайта деша яхийтар. Ше хьалха хьовзадаьчох хІама ца хилча йиІига кхыдар дагалаьцар: Іуйрийна деша йода ха хьаоттача хана «чІоагІа корта а къамаргаш а лазаяьлар» цун. Цамогаш хилара цхьаккха белгало гучахьа йоаццашехь а, йиІиг деша ца а йохийташ, цІагІа Іийтар даси нанаси.

Цу хана ден шийі деша яха. дог ца деча даьнеи наннеи харц а лувш, дух-духь бахьенаш кхувлар цо: е «шиъ бала санна корта лазаш» хулар, е «хьехархо цамогаш хинна» деша яха ца езаш хулар...

ЧІоагІа тамаш йир аз хІанз дукха ха йоацаш сайна бІаргадайнача цхьан хІамах. Школен ковна гонахьа дешархоша егІа къона гаьнаш ягІар. ШоллагІча классера дешархо Товсолта воаллар царех га сотта а яь кагъе гІерташ. Ханна кІезига воккхагІа волча дешархочо Къурейша из гІулакх шийна бІаргадайча Товсолта, бехк а баьккха, дІаваьккхар. Юха духьал а вийрза яппараш е из велча — човхавир. Гаьннара из долла гІулакх гуш лаьтта Товсолтий да — Хамарза, доккхача довна водаш санна, хьийдда тІа а ваха Къурейшах летар, бІаргашгуш харц волча «шийі кІаьнка» га а даьккха. Цигга тІакхаьчача школен директора шийх бехк баьккхача, из дерригa а ховш вола шийі кІаьнк духьал а латташ йоахар цо: «Шийгада школера чувоагІача кІаьнках леташ воаллар из».

Иштта «хьехам» телаш да хилча мишта хулалургва Товсолтех харц а ца лувш, талхагІулакхаш а ца доахкаш, шийца наьха дог-безам а болаш дика кІаьнк?

Хамарзийгара вайна бІаргадайнача гІулакхах дукха доахк бера кхетам цІаккха а лертІа боалийтаргбоаца зуламаш. Де доаггІача бесса маІан дича, фу йоахар шийі кІаьнка цо беннача харц хьехамо? Шоай школе, шоай юкъара ков-карт, шоаш Іеш йола моттиг тоае, хозъе, аьнна, дуккхача бераша къа а хьийга егІа гаьнаш кагийча мегаргья хьона, воккхагІчо деш дола дика хьехар хьама эцалахь, нагахьа санна Іайха даь харцахьара хІама гучадоале — харц а лийя кІалхьара валалахь — вай советски кхетама духхьала бІастамгахьа дола из маІан дар Хамарзийгара вайна дайнача гІулакхах хьадаккха йиш яр. Из доккха айп да эггара хьалха цун шийі кІаьнка, тІаккха юртарча наха, ерригача паччахьалкхенна.

Дас-нанас цу тайпара никъ лелабеш хилча бера хала да харц ца лувш, хІилла йоацаш, эхь-эздел долаш хила. Шийл боккхагІа болча нахагара, къаьстта а даьгара-наьнагара, шийна гуш дола гІулакх атта хьаэц беро, цудухьа шоашкара нийса доаца гІулакхаш бераштa бІаргадайта мегаргдац.

Бераш вай гІоза, ираз дола тІехье я. Уж ба коммунистически обществе баха а къахьега а дезаш бараш. Къахьегамах сийле лоархІаш, мелла халача балхах а бІу ца къожабеш, духьал ювла халонаш эшае ховш, новкъоста гІоде кийча болаш, шоай сил а дуккхагІа шоай Даьхе езаш ба советски нах.

ОСМИЕВ.

АХРИЕВ ИСЛАМ

МАЛИКАТ

Шийла ноябрь латтар. Гаьнаш тІа дото йис йилаяр. Нах Іо а бетталуш, шаьра ша бар новкъа. ГІалгІай зІамигача цІеной тунгилгашта чура хадданза кІур ухар. ДукхагІа бараш шоай хьажкІаш чу а ийца, салоІаш бар.

Цхьа десятин гаргга чуэцанза хьажкІаш яр Къоасама. ВІалла болх бе безам бацар цун. Ши десятин халла чуийца цІаенаяр цун сесага Маликата. Са хилалехь балха йодар из, малх чубизачул тІехьагІа мара цІа а ягІацар. Дукха къа хьега дезар цун къона яле а, кхайкорах яла йоаллаш яле а. Булацар цунна из хала болх. Дукха ха йоацаш, зиза мо тоаенна, хоза йоІ яр Маликат. Из вІудал а ийца хи тІа йолаелча, дукха нах хулар, къайлагІа, цунна тІехьа хьежаш. Маликат дІа-са а ца хьежаш, шорттига лоралуш йодаш хулар, хьаста бодача наькъа тІа гІолла. Дуккхаза, говрабаьреш юха а сецаш, хаттараш дора: — Хьо хьаний йоІ? Кагийча наха, хийла из соца а йийя, кхы саг хьатІа а вийхе, цунца зоахалол дувцийтар шоашта. Маликата хала дацар ше раьза я ала. Раьза яц оале-ма, хІана яц хьо раьза, согара фу гучадьнна ях Іа из, аргдар цар. Цунгара ше раьза волаш жоп хезача, говра шод а техе, гІад а вахе, дІаводар зІамигасаг, ше валлалца цо аьнна дош шийна дицлургдац а аьле. Маликата фу кара да? Цунна хов, цар моллагІа дувце а, цох шийі дас аьннар мара хургдоацилга.

Хьаьший баьхка а, саг йодаш-йоагІаш моттиг хилча а, дилла, Маликата тІеха саг войтар. Са халлалца ловзар ца хаде а, кІурах хьалдаькхка цІа дале а, даиман ура латта езе а, гІад а яхе йодар цига Маликат. Ше кІаьдъялар а ца лоархІаш, сакъердаме хулар из ловзарга. Дунен тІа ше йоаккхаш йола ха, иштта яккха кийча йолаш яр из.

ЙиІий дикагІа йола ха, цо даь цІагІа йоаккха ха я. Цунга болх байтац, цунна дикагІа дола барцкъа дувх, нана цунна мерзагІа дола хаада дакъа дала гІерт, нанна цох къахет. Из маьре гІорт хиннай, цунах доккха урдув лургда.

Маликата дукха везар цар юрта вахаш хинна ИбрахІим, цхьабакъда, шийі дага дар е даьга е наьнага из дІаала йиш йолаш-м яцар из. Цунна ховра эздии вІаьхии сагага мара дас ше маьре йохийтаргйоацилга. ИбрахІим эздийча тайпана а вацар, къе а вар. ИбрахІима хайра, ше мелла чІоагІа болх бича а, шийна саг йоалае ахча вІашатІтохалургдоацилга.

Шийна из селлар чІоагІа везаш хиларах, цун боахам, цун къел ца доархІаш цунта маьре яха фуннагІ дергдолаш яр Маликат. Шийі да чІоагІа дог долаш волга ховра цунна. ДІаьлча Іехь дале а, оалаш Іаьдал деце а, шийі дага дар даьга дІааргдолаш-м яр из, цунах гІулакх хург хилча. Шийі даь дегардар ха а ховш, из дош хьал ца гІоттадеш яр из.

БІаьсти яьлар. Хоза денош айттар. Зиза санна, тоаенна, хьалкхийр Маликат. Цхьа бутт дІабодацар Маликат еха саг ца воагІаш. Цхьабакъда, цун да сих луш-м вацар.

Цунна ховра, йоІ еха ухаш бола нах дукхагІа мел ух, жоп ца а луш ше уж дукхагІа дІа мел ухийт йиІий мах тІаккхетарг хилари цох дукхагІа урдув лургхилари.

ХІаьта а вицлацар Маликата ИбрахІим, хІаьта а моллагІа цхьа хІама хилар дог доахар цо. ИбрахІим низ ца а кхобеш, болх бешшехь а, хІама хилацар цо леладечох: фу пайда хул хьажкІех.

Ахкан юхь хьатІаера.

Дика денош эттар. Сийначa баьца юкъе баскилгаш тувсалора. Хи тІа гІолла ловзаш, го боахар чІагаргаша. Бакъилгаш, тувсалуш, шоай ноаноштa юхера гаьна а ювлаш, юха хьатІа а ухаш лелар. Колдала а йийше, нух хьеккадора гамажаша. Ара хозар ловзаш доахкача берий гІараш.

Цу дийнахь Маликата да Мударсов чІоагІа гІадваха, вела къедаш вар. Маликат еха баьхкача наха жоп делар цо. Ше къоасам вахарах вохавеш хилар вІалла дага а даллацар цунна. Дика сесаг езачо — доаккха урдув лу. Цун фу бала ба, саг ца а йоалаеш къавенна Къоасам, Маликата да хиллал ха йолаш вале а. Саг йоалаеш цо ше-м делар урдсна ахча, саг йоалаяьчул тІехьагІа ше мел яьккха ха къел тІера ца йоалаш а яьккхай. ХІанз-м цунга а кхаьчай.. урдув эца аргІа.

ХІанз массанена а хов Къоасама саг йийхалга. Из сихагІа цІа ца йоалайой наха аргда, саг цІа йоалае йиш йоацаш вагІа из. ТІавагІа говр, дотоца кхаьла нувр, ши етт, шийі коа мел хинна ялат дІадехкар цо саг цІа йоалаеш; саг цІа йоалаяь ваьнначул тІехьагІа боахамах цІен а велар.

Дог делхаш, ца везача сага цІагІа нийсъелар Маликат. Дас аьнначоа мутІахьа хила еза тІалгІай йоІ. Йиш яри цун, аьннар ца деш, шийі даь сийі доаде. Цу хана денз дІадоладелар Маликата хала, чулаттача сага дар санна дола вахар. Хьалхарча юхьига, Маликат сов дукха езарах вехача санна хьувзар Къоасам. Саг па а йоалаеш мел яьккха ха, цІен йІовхалах даьха дог, цхьоал, — цу массане а шоай гІулакх дир: виц велча мо лелача Къоасама бІаргагацар, тІайоагІа къел. ХІара дийнахь гучадувлар керда эшараш, цхьабакъда, де хІама-м дацар.

Къоасама гІо де е вежарий а, е гаргар нах а бацар цун.

ХІаьта а, дуне дика нах боацаш-м дац: вІалла дага доацачар новкъостал дера царна:

— Ассалам Іалейкум, — аьнна, цІагІа чуваьллар ИбрахІим.

— Ва Іалейкум салам — аьнна, безам боацаш, салам юхадерзадир Къоасама, — Іоха.

ИбрахІим Іохайр, чІоагІача тхьамкех гІаьле а аь, оза волавелар. БІарахьажа магацар цунна Маликата халача яхара. Из ховш вар, ше цунна дукха везилга, цун дог даиман делхаш долга. Сатем байна венавар из.

— Со городе вода. Хала вахар да вай дар. Заводе балха ваха хьожаргва со — йоахар ИбрахІима, — кІезиг-дукха ахча да сога, — аьлар цо дІахо — Говр эцал ца тоъа мег из. Ца тоъар Іайха ІатІа дулларгда Іа. Мичча хана а со цІа веча хьалургда Іа.

— Іа хІана лу сона ахча? — хьттар Къоасама, цо яхачох шек а ваьнна, — хьо городе водаш хилча, хьона хьайна ма эшаргдий из.

— Сайна-м аз дитад.

— Дукха ха яккха водий хьо?

— Хаьда хІама-м дац. Ахча Іодуллаш, Маликата бавдлийрзача бІаргашка а хьажа, араваьлар из.

Маликат йоагІаш енача поарталах цхьайола хІамаш ехка а ехка, говр ийцар Къоасама.

Шийі тишъенна ворда тоа яь геттара чІоагІа болх бе волавелар Къоасам. ХьунагІара дахча кхухьаш, Буро тІа дохкар цо, кирах а водар лоадам боацача хІамах. Тоалуш боахам бацар. Ялат дІаде лаьтта дацар, хьакхоачача лаьттан чІегилгах кхоачам хилацар, кхы а хьатІа ца ийцача. Цунах пайда а хилацар.

Маликат хІара денна гІеллора. Хоза бос болаш хинна юхь, ІажагІача бесса йийрзар. ДегІ гІелдаларах, коча кІалхара хІара хегІа тІаьхк хьалора. Берригa арара болх цун бе безар. Къоасам, гота йоалаяь ваьннaчул тІехьагІа, шийна доагІа дакъа даь ваьлча санна, лерхІаш вар.

Енача шоллагІча шера, Маликата воІ вир. Цу зІаммигача, гІийлача оадоаллача хІимилгах. Маликата дега гІоз хилар Геттара гІад ваха Къоасам а лелар. ХІанз Маликатах къа хетар цунна, из хьестар цо, цунга ца а байташ, ше бора халагІа мел бола болх. ВоІа бІара а хьеже оалар цо:

— Воккха хилча, къонах хургва.

Маликата са айделар, цу беро ера из ерригa дега гІоз. Цу зІаммигача бера а дар шийі дехараш, шийі эшараш. Цун шийі вахар, шийі дуне дар. Шийі ханнахь накха бехар цо, шийна цхьа хІама новкъа хилча велхарца духьал воалар из цу хІаманна, тІаккха Маликат чехка из волча дІатІа а яхе, цо яхар дора.

Бераш даь, наьна дега гІоз я.

ЦІаккха ца хадаш-м ираз хилац.. Бер цамогаш хилар, нанас шийна могар дир из ца валийта гІерташ, цхьабакъда, нанна, дукха хало ца еш, ер хала дуне а дуташ, сатийна тхьайса юха сома ца воалаш дІавахар. Укх дуненах дог иккха, эгІайича санна шийі цІалгича гІолла хьал-Іай ухаш лелар Маликат: хІара из дІамел хьежача метте шийі зІамига, бер детталуш санна хетар цунна, бакъда, цу «дунен тІа» дІавахар юха цІа-м вагІац. Къоасам цІумхара вар. Ираз а дера, из дІа а дихьар цу беро.

Вона тІа во доагІа яхаш да. Из хилар Къоасама а: говр елар цун, кхыметтел цунна урс хьакха кхензар из. Цхьаккха пайда а боацаш, дулх декха а, хинна зе метта ца отталуш дІаьлар из: Іуйрийн Къоасам гІеттача кхийча яла а енна уллар из. Кхы яр эца ахча дацар. Фу боахам ба, говр йоацаш бола боахам.

ЦІимхара, дерригача дуненна эгІаз ваха лелар Къоасам. Хала дар цунгара дош даккха. ГІо де саг вацар. Цун устдаь вахар тоаденнадар. Шийі йоІаи нейцинеи новкъостал де безам болаш-м вацар из. Цун шийі ба къонгаш, царна истий кхувла беза, хІара йоалаеча сагах урдона хІама дала деза. ЙоІ а? Из-м кхеваь, кхыча наха дІалуш вола наьха саг ма-вий, яххача яха а езаш.

КІаьнка валаро, цІагІара вІаштІехьа доацача гІулакхаша Маликата юххера низ дІабаьккхар. Касткаста кхайкае а яьлар из, даиман лазаш аьрда оагІув бар цун. ДІалела гІоарал дацар цун. Юхьа тІара бос дІабахар, бІарга са довш латтар. Къоасам веха хьайзар. Шийі къело мел Іоаяь эгІазло Маликата дІа тІа ухийтар цо, шийга мел денача вонна из бехке хегаш.—Дала дІайоккхийла хьо а, хьа фух - тайпах мел вар а,—оалар цо. Хьанна дайна хІама да ер? Шийі мел дола хІама дІа а денна лазар доалла, болх бе ца могаш йола саг йоалаеш. Ер-м цхьа бала ма бий, цу тІа а тІера вала йиш йоанаш вола бала. Со кхалсаг яц, хьона улув а хайна вагІа. Болх бе беза, боахам меттаоттабе беза.

— Са фу бехк ба? Са бехк болаш да вайна тІа мел эттар? Сога хьатта хІама мичадаьд цхьанне а, аьле, бехказа яла оттар Маликат. ТІаккха геттара эгІазводар Къоасам: хьа да бІаргаш дайна ва мотт сона, хІанз вайгара хьал бІарга ца гой а, со вахарах вохаве-м хайра цунна.

Говр эца тІо даь а, етт бенна а, новкъостал де-м мегаргдар цо. Цунга кхо Іаса а ма-дий. Шийі йоІа цхьа Іаса делча хІама-м дацар цо. Цун уйла-м яц, я дала безам а бац.

— Вайна фу хургда Іасилгах? Малав вай из Іалашде а леладе а. Фу хана етт хургба цох. Ше дикадар деш хилча, етт бала безар цо вайна.

— Хьога хьежаш вагІа йиш йолаш вац со. Хьай хьашт долчара Іалашбе Іа етт.

— Са-м дац цунна да хІама.

— Из сона хац. Етт ца хуле массабола пха оззабаь хьа-м хьа бакъха.

— Са пхаьнаш хьона а хьаннахчоа а хьадаха атта да, гуча а даьнна латт уж. Цул тол хьона, Іатта гІайгІа Іайха йича.

Къоасам агІаз а вахе, чІоагІа ниІ тІа а техе, аравоалар. Ди тІехьа лазара вогІа хулар Маликат. ДукхагІа кхайкайора, Іотосса туг цІий юкъе долаш хулар. Лазаро тоІаяь бе елла дІа ца хецаш яр из. ДукхагІа йола ха метта уллаш йоаккхар цо. Ховра цунна ше дунен тІа дукха ха йоаккхаргйоацилга. ГІоарал дайнадар. Дуне чамза даьннадар. Ха дІа мел йода дукхагІа эгІазъухар Къоасам. Чуэцанза йиса хьажкІаш яр. ХІара дийнахь, дукхагІа са гот дора Къоасама Маликата.

— ХІанз а уллаш я хьо?—оалар цо, дІатІа а вахе. — ХьажкІаш шоаш дай чу Іочу-м летаргъяц. Хьалъайлел хьай, — из а аьле ког Іоттар цо йижа уллача Маликата.

Халача балхо гІоарал лоадаь Маликат, шийі дегІаца биса низ ура а оттабийя, хала хьогІоггар. ДегІахмел йоалла маьже лазар, корта боагар, дегІа хьоцар тІадеггар. МагІад яха, оалхазар хина, гаьна, геттара гаьна дІагІоргьяр из ер лей вахар, чулаттача сага вахар бІаргагургдоацача. Къайла вала меттиг а йоацаш, да хІама а доацаш, къа ца хеташ са дуар цу къеча вахаро.

Цу Іуйрийна, геттара хала яр из, бакъда, кхай тІа яха-м езар цун. Юхейиса хьажкІаш чуэца езар. Сатем, салагар—из дар цунна эшаш хиннар.

Нахагара йийха ворда дІа а ежа, коара араяьлар Маликат. Ворда тІа ягІачун хьал шийна ховш санна, кІоагех а, никъ бехачара а юстара а ювлаш, шорттига йодар говр.

Маликат, шийна йІовхал тІаухандаь, ма-даггар шийі корталех хьерчалора, бакъда, цох цунна новкъостал-м хилацар. Керта чоажаш детталора, бІаргашта боад еттар, бордаш ийттІадар. Духхьал дІахьежар мара, хІама теркал дацар цун бІаргаша. Говр, шийна бовзача наькъа тІа гІолла яха, кхай тІа дІаэттар. Цул тІехьагІа юха а сеца, гІадамаш даа йолаелар из.

Маликата ховра шийі дукха болх бе безилга. Шийі бисача низаца, хьажкІаш хьаяха йолаелар из. Цхьабакъда, тускар хьалдиза гаьна-м дар. Фу-д ер? Селхан укх хана 3—4 тускар мадизарий цо. Магацар Маликата болх бе. Бинза-м баргбац из болх. Чуеча шийі мар латаргволга дага дехача а, цо еттаргйола баге хьацахазийта а бергбар цо из болх.

Халла дизар Маликата тускар. Диза тускар ворда тІа а дихьа, ворда чу доассаде а ма дезий. Могаргдий-хьогІ цунна?

Шийі дегІаца мел бола низ ура а оттабаь, хьалайдир цо тускар. Дуне бІогора дера, Іоцайожа, хІама хьалаца гІертача кулгаша гІадам лаьцар, бакъда гІадамо новкъостал-м данзар, лаьтта Іоежар Маликат.

ЦІий кІеж Іояхар цун бордаш тІа гІолла дувлаІ нна бІаргаш сигал хьежар. «ХІана йийр со?»— яхаш санна хетар цу бІаргаша.

Н. А. Булганина посланеех доазол дехьа яздер

ПЕКИН, 13 декабрь. (ТАСС). Синьхуа агентствос хьайоах: СССР Министрий Совета Председатела Н. А. Булганина цхьайолча пачхьахьалкхений правительствошта керте латтарашка яхьийта посланеш китайски печато керттера уйла тIайохийташ я. Тахан «Жэньминьжибао» «Дагунбао» яхача газеташа кепа теха араяьккхай Н. А. Булганина США президентага яхьийта ерригга послание.

«Гуанминжибао» яхача газето тахан ший комментареш тIа язду, США-н къилбаседаатлантически союзе дакъалоацаш долча кхыча мехкий правительствай керте латтарашка Н. А. Булганина ше яхьийтача посланеш тIа малхбоалени малхбузени мехкашта юкъера гIулакхаш тоадарна дукха а предложенеш, яьй аьнна. Цу послане тIа советски халкъа безам бар дийца ца Iеш кхыча мехкий машар безача халкъий безам бар а да, яхаш язду газето.

Советски предложенеш бокъонца тIаэца мегаргйолаш а ший ханнахьа яь а я яхаш белгалдоах «Гаунминжибаос». Машара хьашташ дизза дувцаш я уж. Советски Союза, США-н, сийлахь - доккхача кхыча мехкий правительствай керте латтараш цIенча дег тIара вIаши дагабувлаш хуле, тIаккха мехкашта юкъера вIаши тешар юхаметтаоттадаь хургда, кхохкаденна латта халкъашта юкъера гIулакхаш лоархIам боллаш кIаьдлургда. Халкъашта юкъера кхохкаденна латта гIулакхаш мелдара 1954 шера Женевски совещане даьха дикка лоархIам болаш доккхий толамаш хIанз а тIехьа чIоагIа тоам хулаш дагалувц машар безача наха.

ПАРИЖ. (ТАСС). Малхбузен мекхий правительствай керте латтарашка Н. А. Булганина яхьийтача посланех хоам беш «Монд» яхача газето язду, хIанз Париже, Лондоне, Вашингтоне, Бонне уйла тIа а йохийташ Iомаю Н. А. Булганина посланеш.

Правительствон керте латтача I айярага яхьийтача послане тIа «ший доттагIлен хьисапаца французски юкъара уйла цецйоаккхаш йола формулаш» я яхаш белгалдоах газето.

«Монда» хетачох «Малхбузен адресах беxк тIабиллар... керда деце а» хIаьта а газето йоах, Н. А. Булганина Центральни Европе атомни герзашта юкъера дIайоаккхаргйола зона е аьнна яь предложени «цIенхоштта теркам баь Iомае мегарголаш я». «Монда» вывод ю Малхбоалени Малхбузени юкъевIаши къамаьл де торо бокъонца йолаш хилара, хIаьта «советски дипломати массазза а динамически хьисап долаш хилар» белгал а доах.

«Кхыча тайпара да малхбузен лагерера хьал, йоах газето, — Малхбузе тIема хьакъехьа тIех хиларо цхьан дийнахьа СССР-ага къамаьл а дайтаргда, хIаьта цун сатем боабеш йола атлантически союза юкъе Германи вIашагIтохара предложенешта раьза а хулийтаргъ яхар лийрхIа «с позици силы» яхача политикан эггара тIехьа защитникаша тахан шоаш гIалат баьнна хилар бакъде деза. Шин блока юкъера къовсаме дола гIуллакх къоастаде ца могарал совгI, НАТО-н рамкашта арахьа Малхбузен позицеш шортта телхаяр ца хилийта а могаргдац союза. Къаьстта Франце а долаш, духхьаларча гIулакхашта хIанз уйла тIаухийтача наха юххера а кхетадергда из».

ЛОНДОН. (ТАСС). Малхбузерча мехкий правительствай керте латтачарга Н. А. Булганина яхьийтача посланеша английски политически гIозарий а общественностан а уйла тIаерзаяьй. Газеташа цхьатарра шин дийнахьа комментировать ду, малхбузен мехкашта герз хьаделга сихдара лостаяь хьайийца никъ кхераме хилара уйла яйташ йола Советски Союза инициатива уж посланеш хиларца.

Печата дукхагIа йолча буржуазни органаша посланеш тIара къаьст-къаьста йола моттигаш мара дIа а ца ювцаш газеташ дешараштa цу документашта дар бокъонца довзийта а цар лоархIам бе а торо хилийтац. ХIаьта а дерригача газеташа белгалйоах атомнии водороднии бомбай мухь тIа а болаш Британски гIайреш тIа гIолла американски бомбардировшикаш дийнахь а бус а леларах бола кхерам бувцаш Н. А. Булганина Макмилланага яхьийтача посланен тIара моттигаш — из гIулакх Англе бахача наха юкъе укх тIехьарча хана къаьстта ира латт.

Дукхача газеташа белгалдоах Советски Союза предложенешта жоп дала дезилга. «Дейли геральд» яхача газето редакционни статья тIа яздора «цхьаккха а уйла ца яр хургда, Россен из гIа пропаганда я а аьнна Малхбузено счетацара дIаккхоссе...— ХIанз, эггара чIоагIагI бIаргаш дайна волча тIема кулгалхочоа а къаьгга ховш хила деза Малхбоаленнеи Малхбузенеи юкъе вIаши къамаьлаш делга хIанз къаьстта чIоагIа хиланза даргдоацаш хилар».

Цхьадолча аьттехьарча газеташа шоаш эгIаз бахар къайла а ца кхухьаш, Советски Союза машар безача инициативанна жоп лу герз хьаделга сихдара тIахьехарца.

РИМ. (ТАСС). Итальянски общественносто керттера теркам бер СССР-а Министрий Совета Председатело Н. А. Булганина малхбузен мехкий пачхьахьалкхашка яхьийта посланеш я.

«Унита» яхача газето белгалдоах, мехкашта юкъе герз дIадаккхара проблемех барт бар хьакъехьа йола Советски Союза предложенеш американцаш тIагIертта малхбузен Европах атомни бомбайи ракетийи плацдарм е боахккача хана яьлга.

« Аванти» яхача газета тIа я Н. А. Булганинс Эйзенхауэрга яхьийта послани. Газето белгалдоах, из послани мехкашта юкъера гIулакхаш кхохкадалар кIаьддара духьа переговораш е тIахьехаш йолга. Цхьабакъда американцаш, йоах газето, гIулакхаш кхохкадалар «ирде гIерташ» ба, хIаьта «нагахьа санна цар план чаккхъяьлча Европах атомни арсенал а хургъяр».

«Паэзе» яхача газето язду, «Нагахьа санна Булганина послани НАТО-н совета сессен хьалхарча деношка яхьийта хилар теркалдича, цун лоархIам къаьстта лакхлу».

Буржуазни газеташ, шоаша из масса хана дечча бесса, Советски правительствонна керте латтачун посланей чулоацам харцахьа баккха гIерт.

КАИР, (ТАСС). США-ни Англени, ФРГ-и, Францени паччахьашка СССР-а Министрий Совета Председатело Н. А. Булганина посланеш чIоагIа теркалъю Египта общественностои печатои. Масса газеташа хьалхарча оагIонашка посланей чулоацам язбаьб, машара гIулакхаи юкъара кхерам ца хилар лорадараи цу документий боккха лоархIам белгал а беш.

«Аль-Ахбар» газето ший кертъяздаьчунца белгалду: «Булганинс хоам бу Европа ракеташцеи атомни бомбашцеи кийчъяр кхераме долгах». «Аш-Шааб» газето язду, Советски Союзо юха а тIахьехам бу мехкашта юкъера проблемаш къоастаяра духьа йоккхача пачхьалкхений кулгалхой вIашагIтохара хьакъехьа. «Советски Союзо, — йоах газето, — тIахьехам бу ВIашагIкхийттача Штаташца доттагIлен барт бара а, ерригa тIема пакташ дIаяхара а хьакъехьа. Булганина йоах: «ХIанз а тIехьа дац дуненна кхерам тессаш йола тIема катастрофа юхатоха».

США-н тIема планаша Франце кхерам хьебу

Париж, (ТАСС). Ракетни снарядаш кхувсаргйола базаши ядерни герза складаши Европан территоре яхка аьнна йолча американски планашта Францен политически общественнии гIозарий саготду. Печата дувцачох декабрь бетта 16 дийнахьа Париже хьаеллаш къаьстта дувцаргдар цу базаи гIулакх да.

Парижски газеташа кхерам къайла ца хьош ювц уж планаш, къаьстта США европейски базашкара ракетни герзаш леладара бокъо къаьстта шийга хилийта гIертилга а дувц.

«Комба» яхача газето белгалдоакх Европах «США - н духьалара карт е лаьрхIа Пентагона керда стратегически план хилар. Дуккха а мехкаш шоай территоре тIа американски ракетни базаш ца яхкийта духьала даьннилга дага а дохийташ, «Комба» яхача газето белгалдоакх, французски кулгалхой дикка цу планий гIулакха шеко йолаш хилар. Франци цу тайпарча гIулакхашта кхыча мехкий тIема заказаши царна тIеххьа кхыча мехкий волютеи (ахчеи) доагIарг хилар хьа а яхаш «Комбас» цар тIехьенаш йовзаш, американски доллараш мохк кхерамах лорабелга лаьрхIа доацилга кхайкаду. Газето язду: «Дефицит (Францен - ред. белгало) 1. 200 миллион доллар хилча уйла елга да», — аьнна. Уж бокъонца дола соцамаш деча хана Франци къонахчули низи лаха а лаха декхарийла я духьала ахчан гIулакхаш тIехьарча (шоллагIча) плана тIа даха. Ерригa Европан общественни уилашка кхерам хьебеш хилар белгал а доаккхаш, французски финансово - промышленни гIозарий органа кIиранна цкъа арадувлача «Перспектив» яхача журнало хьайоах Пентагона план «Европас тIаэца йиш ца хилар». Нагахьа санна, йоах журнало НАТО-н сессе ювца лаьрхIар духхьала из план яле, «мелла чIоагIа иккхача а латар де гIертарах. из котъяргъяц.

«Либерасьон» яхача газето французски правительство американски тIема планашта активно духьалаялара тIехьа, кхайкарал ду. Малхбузен мехкий политически гIозараштa общественностен боламо дикка Iоткъам лоаттабелга белгал а доахаш, газето язду: «Цу болама юстараювла йиш яц Франци хIана аьлча, географически оагIорахьара, ракетни герз кхета а мег Францена, дипломатически оагIорахьара, герз дIадаккхара гIулакха деш долча переговорашта лоархIамегIа йола роль хургъя Францега».

Греция. Город Левадия. Вывеска тIа йоах укхаза советски тракторaш йохкаш хилар.

Р. Андреасова сурт.
Фотохроника ТАСС.

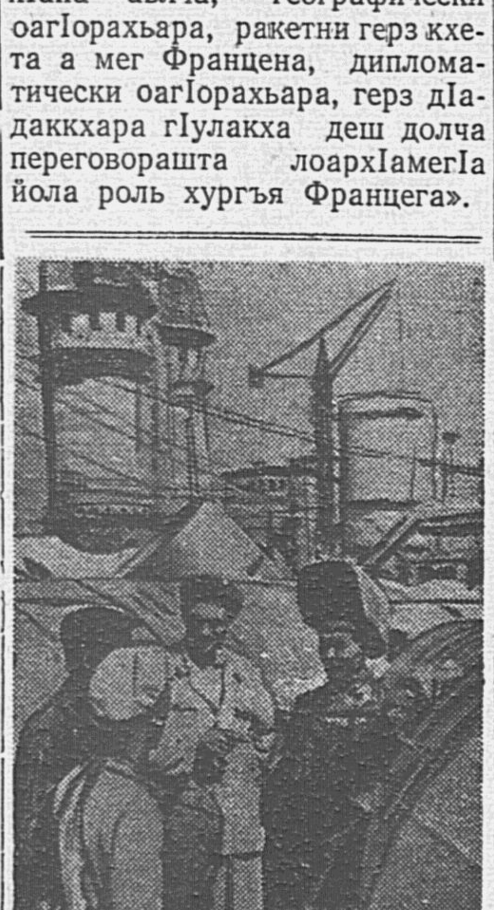

Корейски Халкъа-Демократически Республика. Хыннаме искусственни (хьакийчъеча) удобрений фабрика хьалъеш доккха новкъостал ду советски специалисташа.

ТIадоагIача шера болх бе йолалургъя 136.000 тонн арахецаш низ а болаш, нитоо-аммоциеви керда цех.

Сурта тIа: советскии корейскии специалисташ керда цех хьалъеча.

КНДР Центральни телеграфни агентствон сурат.

Шийгара пример эца мегаргйола хьехархо

Первомайски районе юкъерча школе цхьоалагIча классе хьехаш я къона хьехархо Базгиева Лейла. Шийна бераш а, ше беш бола болх безарна, хала дар аьнна ца Iеш дика болх бу Лейлас. Арадаьнна абат дацар аьнна ца Iеш бераш дикагI дешарах а йоазох кхетаргдола методаш лелаю цо ший балха.

Ший кулгашца хьалду Лейлас урока мел езаш йола наглядни пособеш: алапий, касса а хедадаь алапаш а, плакаташ а, иштта кхийола пособеш а. Классе мел долча бера а да цун хедадаь алапаш а кассаш а.

Кхеташ пайда эц Лейлас ший балха «Сердало» яхача газета тIа язъяьча абата материалах а, хьехархой говзал лакха йоаккхача института яйтача методически материалах а. Дукха ха йоакх Лейлас ше кхоана ергйолча урока кийчлуш а, цу урока езаш йола плакаташ а алапаш а яздеш а. Дика деша а язде а хов, кхеташ ладугI Лейлас шийна боаккхах болча хьехархоша деча хьехарга. Къоанача хьехархоша боаккхагI болча хьехархошкара пайда эцарг хилар хьахьокх, Лейлас еннача хьокхама уроко.

ДIахо язъю, 22 ноябра бетта 1957 шера Первомайски юкъерча школе цхьоалагIча классе, семинаре баьхкача гIалгIай хьехархошта Базгиева Лейлас енна хьокхама урок.

Урока тема: «Аь яхача алапа оаз а, из алап а бераштa довзийтар а, из алап юкъе доагIа дешаш дешар а».

Урока никъ.

I ЦIагIара урок хаттар. МалагI оаз а алап а Iомадир оаш эггара тIехьа. («я» яха оаз а, из алап а Iомадир оаха). «Я яха алап хьалха доагIа дешаш дагалувцал. (Яьшка, яьлча, яьсса, яьлар). Хьехархочо хьатIайийхача Евлоева Марема деш плаката тIара дешаш. Хедадаьча алапех доска тIа дош а оттаду. ДIахододар деш Дзейтов Мусас. Плаката тIара предложенеш еш Тумгоева Миновсе.

II Iомадаьча алапий оазаш а уж алапаш а керда дахар. а, б, в, г, д, е, ж з, и, й, к, л, м, н, о, п, р, с, т, у, ф, х, ч, ш, ъ, ь, ы, я, яь. Таблица тIара алапаш бераш оазаех оалаш, хьехархо хьеж цар уж оазаш нийса оали.

III Хьехархочо доска тIа хьалтехача «аьшк» тIайолча суртага хьажар а цу хьакъехьа лаьца берашка хаттараш дар а.

Фу гу шоана укх сурта тIа? (Аьшк гу).

Фу ду вей аьшкаца?

(Аьшк барцкъашта ет).

Мишта хул аьшк теха барцкъа?

(Аьшк теха барцкъа шаьра хул).

IV Хьехархочо суртах лаьца беседа яр.

Хьалха бахача наха а, барцIкъа тегача артелашка а лелайора ер санна йола товчутесса аьшкаш. Уж аьшкаш лелаеш халагI а яр. ХIанз барцIкъаш тегача артелашка а, фабрикашка а, бахача наха а лелаю электрически аьшкаш. Электрически аьшкаш лелаеш аттагI а я, барцIкъа диках а шаьрду.

V. «Аьшк» яха дош доакъоштеи, доакъош оазаштеи декъар.

Фу яр вай, бераш, укх сурта тIа яр?

(Аьшк я).

Масса даькъах латт аьшк яха дош?

(Цхьан даькъах латт).

Масса оаз хоз шоана «аьшк» яхача дешаца?

(Кхъ оаз хоз).

МалагI я цу деша хьалхара оаз? («аь» я).

МалагI я цу деша шоллагIа йола оаз? («ш» я).

МалагI я цу деша кхоалагIа йола оаз? («к» я).

МалагI керда оаз хоз шоана цу деша юкъе? («аь» яха оаз хоз).

Мича хоз шоана цу деша юкъе из «аь» яха керда оаз? (хьалха хоз).

Алал из керда оаз, Марем, Лиза, Iа Фади ишт. кх.

Алал из керда оаз массанеша а цхьана. (аь-аь-аь).

VI. «Аь» яха оаз хаза хьегаш дола къа.

Хьехархочо оал «аь» яха оаз юкъе йоагIаш дола дешаш. (Даьри, даьтта, аьрзий ишт. кхы а).

Бераша оал шоашта «аь» яха оаз мича хоз. Цул тIехьагIа бераша шоаш дага лувц «аь» яха оаз юкъе йола дешаш, из оаз деша юкъе мича хоз а оал.

(аьрдиг, аьшк, аьлх).

VII. Бераштa кепа теха «аь» яха алап довзийтар а, из малагIча таькаех а, алапех а латт къоастадар а. Абата тIа а, газеташ тIа а, кепа теха иштта хул, аьнна хьехархочо берашка хьокх хоададаьча алапашцара «аь» яха алап, из алап малагIча таькех латт а къоастаду.

VIII. Алапашца беш бола болх. Шоай алапашта юкъера «аь» яха алап хьа а лехе, лаккха хьал а айдийя хьахьокхал сога.

(Бераша хьахьокх). Цул тIехьагIа хьалха санна юха а къоастаду хьехархочо берашца «аьшк» яха дош. Бераша алапех из дош оттаду. Цхьанне из дош доска тIа оттаду.

Бераша оттадаь «аьшк» яха дош деш хьехархочо хьатIадийхача бераш а массане цхьана а.

Фу де деза цу «аьшк» яхача дешах «аьшкал» яха дош де. («ал» тIа тоха деза).

МалагI я «аьшкал» яхача деша хьалхара оаз? («аь» я).

Волле, Ваха, кассера «аь» яха алап хьа а ийце доска юхе дIаотта (Ваха «аь» яха алап бе а делле дIаотт). МалагI да цу деша шоллагIа йола оаз? («ш» я).

Из алап кассера хьа а даькдхе дIаотта, Лида, Вахийна юхе! МалагI я цу деша кхоалагIа йола оаз? («к» я).

Марем, из «к» яха алап кассера хьа а даькхе дIа отта Лийдайна юхе!

МалагI я цу деша йиълагIа йола оаз? («а» я).

Волле, Муса, из «а» яха алап кассера хьа а даькхе дIаотта Марема юхе!

МалагI я цу деша пхелагIа йола оаз? («л» я).

Йолле, Люба, из алап кассера хьа а даькхе дIаотта Мусайна юхе?

Дешал, Юнас. цар оттадаь дош! («Аьшкал»).

Дешал из дош массанеша цхьана! (Аьшкал).

Мусаи Любаи шоашкара алапаш кассе дIа а дехке Iоховша.

Фу дош хилар вай хIанз? (Аьшк).

Алапаш дIа а дехке Iоховшал, бераш? ХIанз дешаргда вай плаката тIара дешаш а предложенеш а.

IX. Хьехархочо керда урок ешар. Хьехархочо деш плаката тIара дешаш а предложенеш а указкаца ше дешар дIа а хьувкхаш. Цул тIехьагI хьехархочо хьатIайийхача Келимстова Козьбана деш дешаш. Предложенеш Евлоева Лидас еш. Цул тIехьагI хьехархочо указкаца дIа а хьувкхаш массанеша а цхьана деш плаката тIара йоазув.

X. ЦIагIа бу болх. Алапех «аьшк» «аьшкал» ишт. кхи дешаш увттадар а уж дешар а. МалагIча алапа оаз а алап а дайзад вайна тахан? (Аь яхача алапа оаз а из алап а дайзад вайна).

Алал массанеша а «аь» яхача алапа оаз? (Бераша оал «аь»).

Л. Х. БОРОВА,
хьехархой говзал лакха йоаккхача Института методист.

Красно-октябрьски школа

Сунженски районера Красно-Октябрьски ворхI шера дешача школе 89 бер да дешаш. РайОНО-с а школан директор а волча новкъ. Арсланов йоакхо ярах доагочa. Хьамман кхоачо а яьй, тоа а яьй школа. Кагийрхоша дика дешарна мел эша хIамаш а йолаш кийчъяьй из.

Дика дешарца къаьстта белгалбаьнна ба цхьоалагIча классера дешархой: Мамиев Хьажбикар, Цечоева Хьава, Цечоева Совдат, Боков Iалихан, пхелагIча классара Фаргиев Iийса, ялхлагIча классера Мамиева Рая, иштта кхыбараши.

Дукхача бераша шоай меттала арадувлача «СЕРДАЛО» яхача газега кулгаш яздаьд.

БЕХОЕВ А.

МагIалбикера Дом культура. Плиева И. сурт.

Городе Грозне автогрузовой а гужевой а транспорт леларах

бола 1957 шера 21 ноябре къахьегамхой депутатий Грозненски городской Совета исполкомо баь № 435 йола соцам

1931-ча шерара 30 марте РСФСР-а ВЦИК-а СНК-а а постановленега хьежжа, къахьегамхой депутатий городской Совета исполкомо соцам бу:

1. Городе Грозне магистральни улицашка лелара порядок оттаярна автогрузовои а гужевой а транспорт лелаеи хьайбаш дIа-юха лехкеи мукъа ма лулба укх улицашка: Роза Люксембург улицгIа, 11 августа цIерахча улицагIа Маяковске улицагара Гвардейски улицага кхаччалца, Революцен проспекте Дагестански улицагара Гвардейски улицага кхаччалца, Сталина цIерахча улицагIа Дагестански улицагара Менделеева улицага кхаччалца, Первомайски улицагIа Казански улицагара Орджоникидзе цIерахча майдане кхаччалца, Менделеева улицагIа Сталина цIерахча улицагара Субботников улицага кхаччалца, Ленина цIерахча улицагIа Шолжана тиллача тIаьгара 1-ча Загороднии Гвардейскии улицашка кхаччалца, Комсомольски улицагIа Орджоникидзе цIерахча проспекте кхаччалца, Чернышевске улицагIа, Даьхен тIема улицагIа, Грибоедова улицагIа, Дагестанскии Фабричнии улицашка, Роза Люксембург улицагара Сталина цIерахча улицага кхаччалца йолча ерригача юкъе.

2. Гужевой транспорт лелаэ мукъа лулба Менделеева улицага кхаччалца, Субботников улицагIа Красни улицага кхаччала, Красни улицагIа Чичерина улицага кхаччалца, Чичерина улицагIа Чернышевске улицага кхаччалца, Чернышевске улицагIа Котельни улицага кхаччалца, Котельни улицагIа Фабрични районерча Грознефтесбыта базана улицага кхаччалца, дIахо Сталински районерча Грознефтесбыта базана юхе гIолла, машин-наькъаи нефтезаводаштеи юкъе гIолла ацетинобутилови заводе кхаччалца долхача наькъашка.

3. Гужевой транспорт лелае а хьайбаш дIа-юха лехка а мукъа ма лулба Индустриальнии Рабочийи улицашка.

4. Автотранспорт дIаоттаяь лоаттае мукъа ма лулба Гвардейски улицагIа Революцен проспектагара 11 августа улицага кхаччалца, Роза Люксембург улицагIа Тамански улицагара Комсомольски улицага кхаччалца, Чернышевске улицагIа Роза Люксембург улицагара Карл-Маркса улицага кхаччалца, Даьхен тIема улицагIа Роза Люксембург улицагара Карл-Маркса улицага кхаччалца, Ленина улицагIа Пролетарски улицагара Партизански улицага кхаччалца.

5. Автотранспорт дIаоттаяь лоаттае мукъа лулба Гвардейски 11 августеи улиций саьнга, Карл Маркса улицагIа Даьхен тIема улицагара Чернышевске улицага кхаччалца, К. Либкнехта улицагIа Чернышевске улицагара Орджоникидзе цIерахча проспектага кхаччалца, Тамански улицагIа Роза Люксембург улицагара Карл Маркса улицага кхаччалца.

6. Укх соцама 1-ча пункта тIа улиций территоре тIа долча Автохозяйствашта мукъа лулба гаргагIарча улицашка гIолла арааха а, укх соцама 1-ча пункта тIа ювцача, лела мукъа ца луча улицашка гIолла чакх а ца бувлаш ,юхачуаха а.

7. 24 сахьат даьнначул тIехьагIа Iуйрийна 6 сахьат даллалца укх соцама 1-ча пункта тIа ювцача улицашка автогрузовой а гужевой а транспорт лелае мукъалу улицаш цIенъеш, магазинашка, базашка, складашка продукташ а товараш а тIадахьаш, кхыча хана из транспорт лелае мукъа лу городской коммунальни боахама отдело луча пропусках.

8. Города Грознен улицашка автогрузовой транспорт 1 сахьата 30 км. сихагIа йоацаш, автолегковойи мотоциклетнии транспорт 1 сахьата 40 км. сихагIа йоацаш лелайойла. Укх соцама 1-ча пункта тIа ювцача улицашка пхорагIа тIех воалаш а, хIаьта иштта тIаьш долча гIолла тIех воалаш а 1 сахьата 10 км сихагIа йоацаш лелайойла транспорт. Укх соцамага хьежжа укх шера 15-гIа декабре тIакхачалехьа кийч а яь города улицашка наькъий знакаш хьалтоха декхарийла йойла городской коммунальни боахама отдел.

10. УлицагIа лелара бокъонаш телхаераш административни порядках уж бокъонаш телхае йиш ца хилар дIахойташ а гIод тохаш а бехкотоххаме озаргба. Уж бокъонаш телхаьча моттиге милицен органаша тIод доаккхаргда автотранспорт лелаерашкара 5 сомага кхаччалца, гужевой транспорт лелаерашкареи велосипедисташкареи — 3 сом, гIашгошкара — 1 сом, хIаьта теха гIод хьадала ца гугачунгара милицен отдело начальника оттабьча боарацах кхолха гIод тохаргда.

Футтарло е ер соцам а улицашка лелара бокъонаш а телхаьча автомототранспорт, гужевой транспорт лелаерашкара, велосипедисташкара, гIашлошкара, шоай гIулакха транспорт оттаярашкара административни порядках 100 сомага кхаччалца гIод тохаргда е кхетавара — къахьегама балхаш дайта чувелла 1 бутт боаккхийтаргба.

12. Ер соцам кхоачашбе хьожилга тIадуллалда милицен органаштеи городской коммунальни боахама отдели.

13. Ер соцам закона низ болаш хургба печата тIа арабаьккха 15 ди даьнначул тIехьагIа, города Грознен территорен тIа 2 шера а лоатторгба.

Къахьегамхой депутатий Грозненски городской Совета исполкома председатель
Е. БРЫКСИН.

Къахьегамхой депутатий Грозненски городской Совета исполкома секретарь
К. ДЗЕРЖАНОВСКИЙ.

Хий хургдий-теш кранашка?

Назрановски районерча Долакха-юртара хий хьауха кранаш наггахьа мара болх беш хилац. Уж болх беш йоацача хана, хий да ГIалми тIа аха деза тха. ГIалмичура цIанданза хий меларал совгIа из гаьнара кхахьа деза.

Из хало дукхагIа тIакхоачача Долакха-юртарча кхалнаха дех газета редакцега, юртара хий уха кранаш декхарийла йолча организацега тоаяйтарна шоашта новкъостал дар.

ДЗЕЙТОВ.

РЕДКОЛЛЕГИ.

ХОАМ

Вахара страхованен договораш е

Хьеи хьай дезали Iалашбергба Iа смешанни страхованен договор Iа йой.

Цу тайпара страховани е йиш я 16 шерагара 60 шерага кхаччалца ха йолча наьха 5 шерал тIех йолча ханна хьаштдолча страховой суммана.

Сраховой сумма хьалу:

Страховани яьчунна — страхованен яьча договора ха чаккхъяьлча, хиннача хатарца саг къахьегалургдоацаш висача, **страховани яьчун дезала е цо из хьожадаьча** кхыча наха — нагахьа цун валар хуле.

Боккъонца цунах ха мел дезар ховргда госстраха районни инспекцеи агентагареи.

Нохч-ГIалгIай АССР пачхахьалкхен страхованен управлени.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Сталина, 23, телефоны: редактора 2-07-01, отдела партийной жизни 2-41-23, отдел экономики 2-25-72, корректорской — 2-30-91.

СФ03016

Типография им. 11 августа 1918 года, проспект Революции 30/3.

Заказ № 8693